

อบรมยุวมัคคุเทศก์ โบราณสถานวัดบึง

วันที่ ๑๗-๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑

อาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
บรรณาธิการ รองศาสตราจารย์ ดร.สีบพงศ์ ธรรมชาติ

คณะทำงานฝ่ายวิชาการ

๑. อาจารย์ ดร. สุขุมาล กล้าแสงใส	อาจารย์สำนักวิชาการจัดการ
๒. อาจารย์ ดร.วรรณ หวานจิตต์	อาจารย์หลักสูตรภาษาอังกฤษ สำนักวิชาศิลปศาสตร์
๓. อาจารย์ดารุณี บุญครอง	อาจารย์หลักสูตรภาษาจีน สำนักวิชาศิลปศาสตร์
๔. อาจารย์หลี่ ลี่หลิง (Li Liling)	อาจารย์หลักสูตรภาษาจีน สำนักวิชาศิลปศาสตร์
๕. อาจารย์เจิง ลีหง (Zeng Lihong)	อาจารย์หลักสูตรภาษาจีน สำนักวิชาศิลปศาสตร์

คณะทำงาน

๑. นางสาวเพ็ญภา ้วยเวก
๒. นางสาวสายฝน จิตนุพงศ์
๓. นางสาวปริญญา สีหะรัตน์
๔. นางวิลาวัลย์ วิชัยดิษฐ

อาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ อาคารพลศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

๒๒๒ ต.ไทยบุรี อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๑๖๐

โทร (๐๗๕)๖๗๒๕๐๘-๑๐ โทรสาร (๐๗๕)๖๗๒๕๐๗

E-mail: cultural.wu@gmail.com

สารบัญ

	หน้า
แบบเสนอโครงการ	๑
กำหนดการอบรมยุวมัคคุเทศก์ โบราณสถานตุมปัง ปีพ.ศ. ๒๕๖๑	๕
โบราณสถานตุมปัง	๘
สถาปัตยกรรม	๙
รูปเคารพสลักจากหินทราย	๑๐
Toompung Archeological Site	๑๑
Architecture	๑๒
Sandstone Image	๑๓
ข้อมูลโบราณสถานตุมปัง	๑๕
การดำเนินงานชุดแต่งโบราณสถานและการชุดค้นทางโบราณคดี	๑๕
โบราณสถานภายหลังการชุดค้นทางโบราณคดี	๒๔
ข้อมูลของมัคคุเทศก์	๔๑
ความเป็นมาของมัคคุเทศก์	๔๑
บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์	๔๒
บทบาทและความสำคัญของมัคคุเทศก์	๔๒
ความสำคัญของมัคคุเทศก์	๔๓
คุณลักษณะที่ดีของมัคคุเทศก์	๔๔

แบบเสนอโครงการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๑

๑) ประเด็นยุทธศาสตร์ : ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาความเป็นเลิศทางการวิจัย บริการวิชาการ และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศ

๒) เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ : ข้อ ๒ มิติคุณภาพการให้บริการ ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากผลงานวิจัย บริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

๓) ตัวชี้วัดยุทธศาสตร์ :

ข้อ ๗ จำนวนผลงาน/กิจกรรมที่มีการเผยแพร่ด้านทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

ข้อที่ ๘ จำนวนผลงาน/กิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์หรือวิถีชีวิตแบบใหม่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนามหาวิทยาลัยหรือพัฒนาประเทศ

ข้อ ๑๑ ร้อยละของนักศึกษาที่เห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม

๔) กลยุทธ์

ข้อ ๒ เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน โดยเฉพาะการวิจัยและบริการวิชาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

๕) สถานภาพของโครงการ โครงการต่อเนื่อง โครงการใหม่

๖) ประเภทของโครงการ โครงการสนับสนุนการพัฒนาวิชาการ
 โครงการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพการวิจัย

๑) ชื่องาน/โครงการ

อบรมยุวมัคคุเทศก์ โบราณสถานตุมปัง

๒) ผู้รับผิดชอบโครงการ

อาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ร่วมกับ สำนักวิชาการจัดการ สำนักวิชาศิลปศาสตร์

สำนักวิชาสารสนเทศศาสตร์

๓) ความสำคัญ

ด้วยมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ตั้งอยู่ในเขตตำบลไทยบุรี ตำบลหัวตะพาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งภายในพื้นที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์มีโบราณสถานที่สำคัญหลายจุด โดยเฉพาะโบราณสถานตุมปัง โดยโบราณสถานตุมปังนั้นกรมศิลปากรและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ได้ร่วมกันบูรณะตกแต่งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๕ พบว่าเป็นโบราณสถานเก่าแก่ระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ (ตามอายุของเครื่องถ้วย

ชาวจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง) และเป็นโบราณสถานที่พบพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ซึ่งเป็นรูปเคารพสมัยศรีวิชัย (พ.ศ.๑๓๐๐ - ๑๕๐๐) โบราณสถานตุ้มปึงจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านต่างๆ ทั้งประวัติศาสตร์ โบราณคดี วิทยาศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ พุทธศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังเป็นศูนย์รวมประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนในพื้นที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ทั้งนี้การเผยแพร่ข้อมูลความรู้ และการสร้างจิตสำนึกรักษ์ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ต้องปลูกฝังในระดับบุคคลโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงบูรณาการกับการเรียนการสอนและทักษะวิชาชีพของนักศึกษา ทำให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของโบราณสถานตุ้มปึง และสามารถถ่ายทอดข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และประวัติของโบราณสถานตุ้มปึง

อักษรพัฒนธรรมวลัยลักษณ์ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในสร้างนักศึกษาที่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของโบราณสถานตุ้มปึง จึงได้จัดให้มีการฝึกอบรมอบรม ยุวมัคคุเทศก์ โบราณสถานตุ้มปึง มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ขึ้น เพื่อสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพเพื่อเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานตุ้มปึงสู่สายตาประชาชน และบุคคลทั่วไปที่สนใจเข้าชม โบราณสถานตุ้มปึงในช่วงวลัยลักษณ์เดีย์ ๒๐๑๘ ระหว่างวันที่ ๒๔ - ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๑ ในชื่อกิจกรรม ย้อนเวลาสู่ เมืองตุ้มปึง (Ancient Land)

๔) กลุ่มเป้าหมาย

๑. นักศึกษาจำนวน ๑๐๐ คน
 - นักศึกษาทั่วไป ๕๐ คน
 - นักศึกษา (มีทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ ๓๐ คน)
 - นักศึกษา (มีทักษะการสื่อสารภาษาจีน ๒๐ คน)
๒. คณะทำงานจำนวน ๑๕ คน
 - รวมทั้งหมด ๑๑๕ คน

๕) วัตถุประสงค์

๑. นักศึกษาที่เข้าร่วมได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของแหล่งโบราณสถานตุ้มปึงในมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ผ่านบันทึก ตัวอักษร คำบอกเล่า และพิธีกรรม ความเชื่อ
๒. เพื่อฝึกทักษะให้นักศึกษาสามารถเป็นมัคคุเทศก์นำชมและให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานตุ้มปึง โดยปลูกฝังให้ตระหนักถึงคุณค่าของของประวัติศาสตร์และการบูรณาการการเรียนการสอนอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตให้ตอบรับของปฏิธานของมหาวิทยาลัย ที่มุ่งผลิตบัณฑิตให้เป็นทั้งคนดีและคนเก่ง
๓. นักศึกษาที่ผ่านการอบรมสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถานตุ้มปึงในช่วงวลัยลักษณ์เดีย์ ๒๐๑๘ ระหว่างวันที่ ๒๔ - ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๑

๔. นักศึกษาได้ฝึกทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ และภาษาจีนในการสื่อสาร

๖) ผลผลิตและตัวชี้วัดความสำเร็จ

ผลผลิต : นักศึกษาที่ผ่านการอบรมสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และสามารถนำชมโบราณสถานได้

เชิงปริมาณ

๑) มีนักศึกษามหาวิทยาลัยเข้าฝึกอบรมภูมิภาคภาค จำนวนไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ราย

เชิงคุณภาพ

๑) นักศึกษาที่เข้าร่วมฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของโบราณสถานตามผัง และมีทักษะในการเป็นมัคคุเทศก์เพิ่มมากขึ้น

๗) กิจกรรมและช่วงเวลาที่ดำเนินการ

ที่	กิจกรรม	ช่วงระยะเวลา		
		ธันวาคม	มกราคม	กุมภาพันธ์
๑	จัดทำร่างโครงการและเสนอขออนุมัติ	→		
๒	ประชาสัมพันธ์เชิญชวนนักศึกษาเข้าร่วมอบรมภูมิภาคภาคโบราณสถานตามผัง	→		
๓	จัดโครงการอบรมภูมิภาคภาคโบราณสถานตามผัง		→	
๔	สรุปประเมินผลการจัดอบรม			→

๘) คุณสมบัติของผู้เข้าฝึกอบรม

เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ทุกชั้นปี ทุกสำนักวิชา ที่มีความต้องการและสนใจพัฒนาฝึกทักษะการเป็นมัคคุเทศก์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์

๙) วิธีการสมัคร

ดาวน์โหลดเอกสารใบสมัครที่เว็บไซต์ของอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ <http://cultural.wu.ac.th/> และส่งไปยังอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ อาคารพลศึกษา ศูนย์กีฬาและสุขภาพ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๑๖๐ โทรศัพท์ ๐-๗๕๖๗-๒๕๐๘-๑๐ โทรสาร ๐-๗๕๖๗-๒๕๐๗ หรือสมัครออนไลน์ผ่าน เว็บไซต์ <http://cultural.wu.ac.th/> ภายในวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๑ รับสมัครจำนวน ๑๐๐ คน

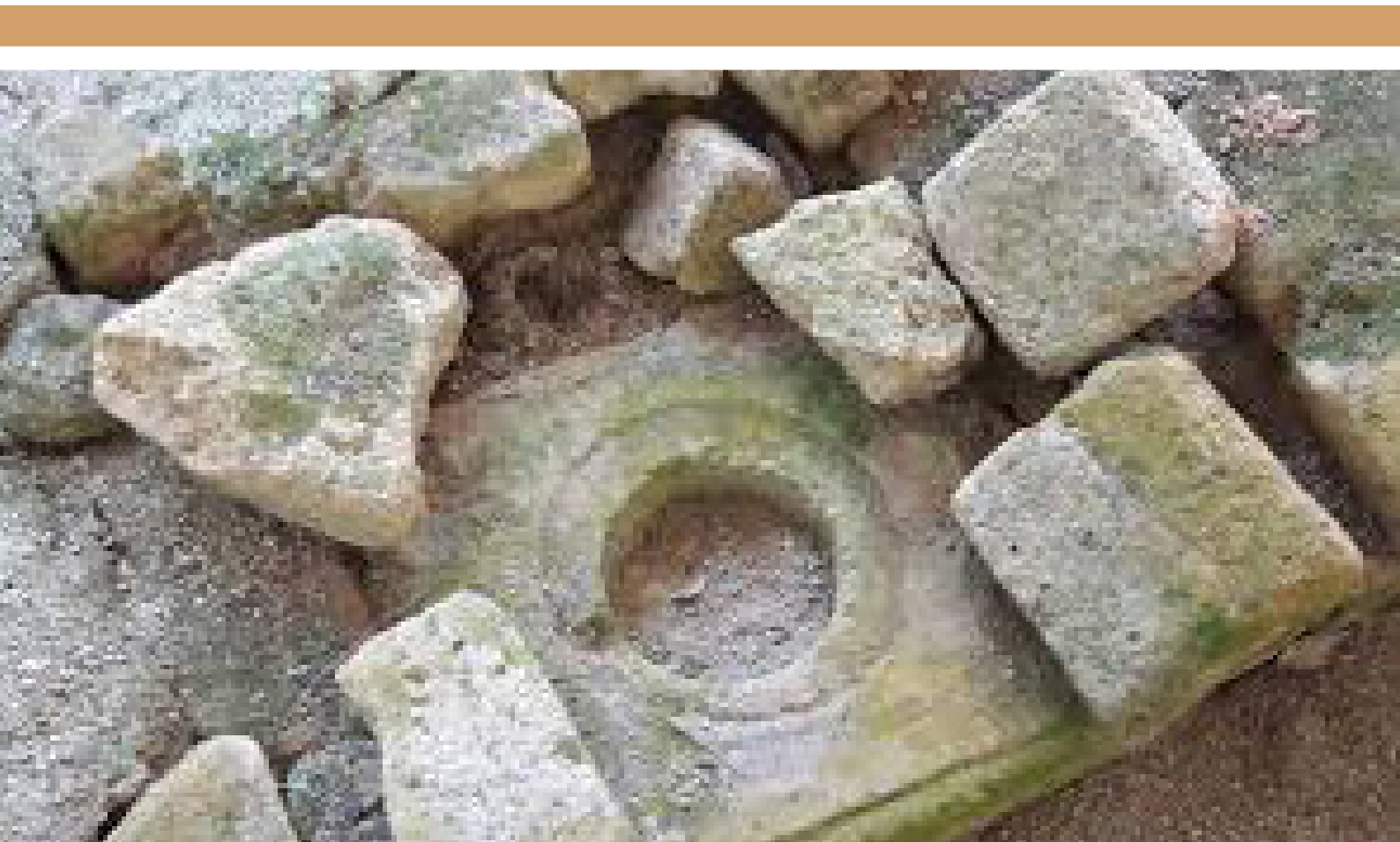
๑๐) ความพร้อมของโครงการ

มีความพร้อมในการจัดเนื่องจากได้มีการวางแผนในการจัดโครงการทั้งเรื่อง งบประมาณ สถานที่ กำหนดการ วิทยากร และความพร้อมของนักศึกษาที่เข้าร่วมฝึกอบรม

๑๑) ความเสี่ยงของโครงการ และแนวทางลดความเสี่ยง

ความเสี่ยงของโครงการ : ระยะเวลาในการอบรมมีน้อย ผู้เข้าร่วมโครงการอาจจะได้รับความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานตมปังไม่ละเอียด

แนวทางลดความเสี่ยง : จัดทำคู่มือประกอบให้กับผู้เข้าร่วมอบรม

กำหนดการ อบรมยุวมัคคุเทศก์ โบราณสถานตุมปัง

วันที่ ๑๗-๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ณ ห้องประชุม ๔ อาคารปฏิบัติการเทคโนโลยีและพัฒนานวัตกรรม และโบราณสถานตุมปัง
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

วันเสาร์ที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑	รายละเอียดกิจกรรม
๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐ น.	ลงทะเบียนเข้าร่วมฝึกอบรม ณ ห้องประชุม ๔ อาคารปฏิบัติการเทคโนโลยีและพัฒนานวัตกรรม
๐๙.๐๐ - ๐๙.๓๐ น.	พิธีเปิดโครงการอบรมยุวมัคคุเทศก์ โบราณสถานตุมปัง โดย รศ.ดร. ศรารุช ปาลีโกชน์ รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา
๐๙.๓๐ - ๑๐.๐๐ น.	ทดสอบความรู้ด้านยุวมัคคุเทศก์ ก่อนเข้าร่วมการอบรมยุวมัคคุเทศก์ โบราณสถานตุมปัง
๑๐.๐๐ - ๑๑.๓๐ น.	อบรมเชิงวิชาการ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับโบราณสถานตุมปัง สถานที่ท่องเที่ยวและธรรมชาติ โดย รศ.ดร.สืบพงศ์ ธรรมชาติ รักษาการแทนผู้อำนวยการอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์
๑๑.๓๐ - ๑๒.๐๐ น.	อบรมเชิงเทคนิคการนำเสนอด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริง โดย นายปฏิวัติ เกตุเลิศประเสริฐ และ นายณัฐชา ศิลากุล นักวิชาการ (ด้านแอนิเมชัน)
๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น.	พักรับประทานอาหารเที่ยง
๑๓.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.	อบรมเชิงวิชาการ ข้อมูลและความรู้ด้านยุวมัคคุเทศก์ โดย อาจารย์ ดร.สุชมาล กล้าแสงใส อาจารย์สำนักวิชาการจัดการ

กำหนดการ
อบรมยุวมัคคุเทศก์ โบราณสถานตุมปัง
วันที่ ๑๗-๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ณ ห้องประชุม ๔ อาคารปฏิบัติการเทคโนโลยีและพัฒนานวัตกรรม และโบราณสถานตุมปัง
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑	รายละเอียดกิจกรรม
๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐ น.	ลงทะเบียนเข้าร่วมฝึกอบรม
๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.	อบรมเชิงเทคนิคการนำเสนอ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ ลงพื้นที่ฝึกปฏิบัติการเป็นยุวมัคคุเทศก์ ณ โบราณสถานตุมปัง กลุ่มภาษาไทย โดย อาจารย์ ดร. สุขุมล กุล่าแสงใส อาจารย์สำนักวิชาการจัดการ (ลงพื้นที่ฝึกปฏิบัติ ณ โบราณสถานตุมปัง)
	อบรมทักษะการนำเสนอภาษาอังกฤษ กลุ่มภาษาอังกฤษ โดย อาจารย์ ดร.วรัรัตน์ หวานจิตต์ อาจารย์หลักสูตรภาษาอังกฤษ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ ณ ห้องประชุม ๔ อาคารปฏิบัติการเทคโนโลยีและพัฒนานวัตกรรม
	อบรมทักษะการนำเสนอภาษาจีน กลุ่มภาษาจีน โดย อาจารย์ดารุณี บุญครอง อาจารย์ หลี่ ลี่หลิง (Li Liling) และ อาจารย์เจิง ลี่หง (Zeng Lihong) อาจารย์หลักสูตรภาษาจีน สำนักวิชาศิลปศาสตร์ ณ ห้องประชุม ๔ อาคารปฏิบัติการเทคโนโลยีและพัฒนานวัตกรรม
๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น.	พักรับประทานอาหารเที่ยง
๑๓.๐๐ - ๑๕.๓๐ น.	กลุ่มภาษาไทย นำเสนอผลงานและถอดบทเรียนการนำชม โบราณสถานตุมปัง โดย อาจารย์ ดร. สุขุมล กุล่าแสงใส อาจารย์สำนักวิชาการจัดการ ณ ห้องประชุม ๔ อาคารปฏิบัติการเทคโนโลยีและพัฒนานวัตกรรม
	ลงพื้นที่ฝึกปฏิบัติการเป็นยุวมัคคุเทศก์ ณ โบราณสถานตุมปัง กลุ่มภาษาอังกฤษ โดย อาจารย์ ดร.วรัรัตน์ หวานจิตต์ และ อาจารย์ Donreedy อาจารย์หลักสูตรภาษาอังกฤษ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ กลุ่มภาษาจีน อาจารย์ดารุณี บุญครอง อาจารย์ หลี่ ลี่หลิง (Li Liling) และ อาจารย์เจิง ลี่หง (Zeng Lihong) อาจารย์หลักสูตรภาษาจีนสำนักวิชาศิลปศาสตร์
๑๕.๓๐ - ๑๖.๐๐ น.	ทดสอบความรู้ด้านยุวมัคคุเทศก์ หลังเข้าร่วมการอบรมยุวมัคคุเทศก์ โบราณสถานตุมปัง ณ ห้องประชุม ๔ อาคารปฏิบัติการเทคโนโลยีและพัฒนา นวัตกรรม
๑๖.๐๐ น.	เสร็จสิ้นกิจกรรม

โบราณสถานตุมปัง

เดินทางจากตัวอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไปตามถนนหลวงหมายเลข ๔๐๑ ยังอำเภอท่าศาลาก่อนถึงตัวอำเภอประมาณ ๒ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าไปในมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มุ่งหน้าไปสู่ถนนวลัยตุมปัง ซึ่งเป็นถนนเส้นเดียวกับที่ตั้งโรงผลิตน้ำประปาของมหาวิทยาลัย แหล่งโบราณคดีตั้งอยู่บริเวณสุดถนนก่อนจะออกสู่แหล่งชุมชน

การขุดแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้พบซากอาคารจำนวน ๔ หลัง แนวกำแพงแก้ว ชุ่มประตูทางเข้าและโบราณวัตถุอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งอาคารที่พบมีอิฐเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง และมีสภาพทรุดโทรม อาคารบางหลังได้แก่ หมายเลข ๑ มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซึ่งเปรียบเทียบกับฐานพระสยามในเขตเมืองนครศรีธรรมราชที่อาคารหมายเลข ๑ นี้ ได้พบชิ้นส่วนรูปเคารพหินทราย ส่วนลำตัวและแขน ซึ่งการขุดค้นที่อาคารหมายเลข ๓ ก็ได้พบส่วนหัวที่ต่อเข้ากันได้ทั้งหมดเป็นรูปเคารพที่อาจเป็นพระโพธิสัตว์

ในการขุดแต่งพบเครื่องถ้วยซึ่งผลิตจากต่างประเทศจำนวนหลายชิ้น มีทั้งที่สภาพสมบูรณ์และสภาพไม่สมบูรณ์ ส่วนใหญ่ที่สามารถบอกที่มาได้นั้นเป็นเครื่องถ้วยจากประเทศจีน เช่น ขามเคลือบสีเขียวสลักด้านนอกเป็นลายกลีบบัว อาจจะมีผลิตจากเตาหลงฉวน ในมณฑลเจ้อเจียง สมัยราชวงศ์ซ่งตอนใต้ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙

กระปุกเคลือบสีเขียวจากเตาหลงฉวน มณฑลเจ้อเจียง อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ คนที่เคลือบสีเขียวและสีเหลือง ทำลวดลายพรรณพฤกษา พิมพ์นูนสมัยราชวงศ์หมิง อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ในสมัยจักรพรรดิเจี๋ยจิ้ง ถ้วยขนาดเล็กเคลือบสีขาว จากเตาเต๋อฮั่ว มณฑลฝูเจี้ยน ราชวงศ์ซ่งตอนต้น อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓

สถาปัตยกรรม

๒.๑ อาคารหมายเลข ๑ เป็นสิ่งก่อสร้างสมัยแรกสุดของแหล่งโบราณคดี รูปแบบอาคารเป็นอาคารก่อด้วยอิฐทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด ๓.๓๐ x ๓.๓๐ เมตร ภายในมีห้องรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๒.๕๐ x ๑.๖๐ เมตร ประกอบด้วยผนัง ๓ ด้าน ส่วนทิศตะวันออกเป็นทางเข้าไม่พบพื้นที่ห้องภายในอาคาร

การขุดค้นที่พบโบราณวัตถุ เช่น ชิ้นส่วนรูปเคารพสลักจากหินทรายท่อนลำตัวตั้งแต่คอ

ลงมาถึงบันเอว ชิ้นส่วนรูปเคารพสลักท่อนแขน – มือ

๒.๒ อาคารหมายเลข ๒ เป็นสิ่งก่อสร้างในสมัยที่ ๒ ของแหล่ง เหลือเพียงส่วนฐานอาคารที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสส่วนบนของอาคารมีสมบูรณ์ที่สุดคือด้านทิศใต้ ที่เห็นรูปแบบการก่ออิฐของอาคาร ประกอบด้วยชั้นฐานเชิง ถัดขึ้นมามีชั้นฐานบัว แต่ส่วนบนจากนี้ไปเสื่อมสภาพทั้งหมดอาคารด้านบนมีร่องรอยการลักลอบขุด

๒.๓ อาคารหมายเลข ๓ เป็นสิ่งก่อสร้างในสมัยสุดท้ายเป็นอาคารก่ออิฐฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส

ภายในเป็นห้องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ประกอบด้วยผนัง ๓ ด้าน ทางทิศตะวันออกเป็นช่องทางเข้า - ออก รูปแบบของอาคารคล้ายเทวสถานในศาสนาพราหมณ์ ฐานอาคารพบค่อนข้างสมบูรณ์ทั้ง ๔ ด้าน ห้องภายในมีการปูด้วยพื้นอิฐตลอดทั้งพื้นที่ จัดว่าเป็นโบราณสถานที่มีสมบูรณ์ที่สุดในจำนวน ๔ แห่ง และได้พบเศียรรูปเคารพที่พื้นทางเข้าอาคารหลังนี้ด้วย องค์ประกอบของอาคารประกอบด้วย ฐานฐานเขียง ฐานฐานบัวและผนังอาคารของห้องด้านใน

๒.๔ อาคารหมายเลข ๔ ร่วมสมัยกับอาคารหมายเลข ๓ เป็นโบราณสถานทีพบจากการขุดขยายพื้นที่ มีลักษณะเป็นแนวอิฐรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อชนกับกำแพงแก้วอาคารหมายเลข ๑ เป็นอาคารโปร่งอาจมีชุดหลังคาเป็นเครื่องไม้ โดยพบฐานเสาสลักจากหินทราย ๓ คู่ฝังอยู่ในแนวอิฐตรงกลางของห้องก่ออิฐที่มีรูปแบบคล้ายฐานรูปเคารพ ทางเข้าอาคารได้ก่อเป็นทางขึ้นเล็ก ๆ ด้วยอิฐอยู่ทางทิศตะวันออก

๒.๕ กำแพงแก้ว โบราณสถานทั้งหมดมีกำแพงแล้วล้อมรอบ ส่วนใหญ่มีสภาพชำรุดจากการขุดแต่งทำให้ทราบลำดับการสร้างกำแพงได้ว่าการก่อสร้างแรกสุดเป็นกำแพงแก้วรอบอาคารหมายเลข ๑ โดยบริเวณมุมกำแพงพบร่องรอยของการเซาะร่องอิฐคล้ายต้องการทำลายบริเวณมุมกำแพงทุกด้านเป็นรูปเสาประดับซึ่งยังเหลือร่องรอยประดับอยู่ที่มุมกำแพงด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตกเฉียงเหนือและต่อมามีการก่อสร้างกำแพงสมัยที่ ๒ ซึ่งล้อมรอบอาคารหมายเลข ๒ เชื่อมต่อกับกำแพงแก้วรอบอาคารหมายเลข ๑

โดยได้ก่อปิดทับลวดลายเสาประดับมุมกำแพงด้วยสมัยสุดท้ายคือ กำแพงแก้วรอบอาคารหมายเลข ๓ มีขนาดใหญ่กว่ากำแพงแก้วรอบโบราณสถานอีกสองหลัง โดยกำแพงแก้วเดิมมีความกว้างประมาณ ๑ เมตร ส่วนกำแพงแก้วในสมัยสุดท้ายนี้มีขนาดประมาณ ๑.๕ - ๒.๐ เมตร ทั้งนี้มีร่องรอยของการก่อกำแพงซ้อนหรือเพิ่มขนาดของกำแพงที่บริเวณกำแพงแก้วทิศใต้ของอาคารหมายเลข ๓ ตรงบริเวณรอยต่อที่ต่อกับกำแพงแก้วทิศใต้ของอาคารหมายเลข ๑ โดยบริเวณช่วงกลางของกำแพงจะเห็นแนวกำแพงแก้วเดิมเรียงตัวต่อเนื่องอย่างชัดเจน

รูปเคารพสลักจากหินทราย

สภาพของรูปเคารพที่ได้ หักออกเป็นส่วน ๆ คือ ชิ้นส่วนลำตัวรูปเคารพท่อนบนตั้งแต่บั้นเอวขึ้นไปจนถึงคอมีการสลักตกแต่งบริเวณอกเป็นรูปสร้อยและชิ้นส่วนท่อนแขนซ้ายตั้งแต่ศอกลงไปจนถึงมือได้จากอาคารหมายเลข ๑ ชิ้นสุดท้ายได้จากอาคารหมายเลข ๓ บริเวณพื้นห้องเป็นส่วนเศียรรูปเคารพสวมเทริดสูง ด้านหน้าของเทริดเจาะเป็นช่องเล็ก ๆ รูปสามเหลี่ยมทำให้สันนิษฐานว่ารูปเคารพองค์นี้ อาจเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะช่องเล็ก ๆ นี้คล้ายช่องสำหรับใส่พระพุทธรูปซึ่งเป็นลักษณะทางประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหรือใช้บรรจุสถูปขนาดเล็กประดับซึ่งเป็นลักษณะทางประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์ศรีอาริยมตไถยซึ่งเป็นที่เคารพบูชาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน ชิ้นส่วนทั้งหมดที่ได้จากการขุดแต่งสามารถต่อกันได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช

Toompung Archeological Site

How to get there? From the city of Nakhon Si Thammarat, travel along high way no. ๔๐๑ to Thasala district. Two kilometers before reach Thasala township, turn left to enter Walailak University and head towards to Walaitoompong road which is the same road with the University water supply facility. The archeological site is located at the end of the road before the exit to community.

In fiscal year ๒๐๐๒, the Fine Arts Department commenced the conservation and development of archeological site in community project and Nakhon Si Thammarat is the initial community. The objective of the project is to conduct archeology work at Toompung Archeological Site in collaboration with Walailak University in order to study history of this archeological site.

The excavation of this site founded four ruins of building, wall line, arch and relics. All the founded ruins were mainly used bricks for construction and its conditions are dilapidated. Some of ruins

such as Building no. ๑ which its shape was a rectangle, comparable to Pra Sayam Shrine that had been excavated in ๒๐๐๕, located at Nakhon Si Thammarat city. At building no. ๑, the part of body and limp of sandstone image was discovered and head portion which can fit the other parts founded at Building no. ๓, it was assumed that this image might be the Bodhisattva.

Moreover, many of porcelains produced from other countries were founded in complete and incomplete conditions. Most of these porcelains that can be indicated the source that they were from China such as green bowl which carved outside surface as petal of the lotus shape. It might be made from Longquan kiln, in Zhejiang province, Southern Sung Dynasty period, aged around c.๑๓th

Century A.D. Green pottery made from Longquan kiln, in Zhejiang province, Yuan Dynasty period, aged around c.๑๔th Century A.D. Green pot made from Longquan kiln, in Zhejiang province, aged around c.๑๔th Century A.d. Green and yellow jug with embossed floral decoration design, Ming dynasty period, aged around c.๑๖th Century A.d., those jug founded in Jiajing Emperor period (Assumed that made from Kwangtung or Fujian kiln). Small white

Architecture

๒.๑ Building No.๑ was the first period of construction of this archeological site. The building structure made by laying bricks into square shape, its site was ๓.๓๐ x ๓.๓๐ meters, and there was a rectangle room inside this building, size ๒.๕ x ๑.๖๐ meters, it's consist of three side of wall and the other eastern side wall was an entrance, the room floor has not founded. There were antiques discovered in this area such as body part (from neck to waist) of sandstone image, and limb of the sculpture.

๒.๒ Building No.๒ was the second period of construction. It remains only the squared building base, southern side of

building is still in the good condition. The structure of the building consisted of main base and upper sub-base, but all the higher part beyond that is deteriorated and it appears the traces of stealthily excavate.

๒.๓ Building No.๓ was the third period of construction, it was a squared shaped building made from bricks. There was a small squared room in this building, consist of three side walls, eastern side is entrance and exit way. The building's configuration is similar to shrine of Bramanism, the four sides base of building founded is still quite in the complete condition, the small room inside was floored by bricks for a whole room area. So that this building considered to be the most complete site of all four sites, and the head of image was discovered at the entrance area of the site. The main structure consists of main base and upper sub base and wall of inside room.

๒.๔ Building No.๔ was contemporary with Building No.๓, this building was discovered by digging to expand the site, its figure was rectangle brick line which laying connect to the wall of Building No.๑. It was the airy building and it might consisted of wooden roof set, three pairs of sandstone pillar bases were founded

underneath the brick line at the middle of the room which its shape similar to the sculpture's base. The entrance to the building was in the east, it was small stairs made by bricks laying.

๒.๕ The Wall (Kampang Keaw)

The entire archeological site has surrounded by the Wall, most of the area was damaged from excavation and because of this might be assumed the sequence of the Wall construction that the Wall surrounded Building No.๑ has first constructed. At the corner of the Wall, it seemed to be decorated with making prominent pillars style which still remains this style at the northeast and northwest wall corner. Afterwards, the second period of wall construction that surrounded Building No.๒ was built to connect with the Wall surrounded Building No.๑ and because of this construction, the prominent pillars style decoration at wall corner were overlaid.

The last period was the Wall surrounded Building No.๓, this Wall Was bigger than the other two Walls which were ๑ meter wide, but the last wall was ๑.๕ - ๒.๐๐ meters wide. There was vestige of built-up or enlargement Wall at southern part of Building No.๓.

The connection area of the southern wall of Building No.๑, at the middle, there appears the old wall line laying apparently.

Sandstone Image

The remains of image were separated, the body part from waist up to neck, at the chest has decorated by carving as necklace shape and left arm part from elbow down to hand, those founded at Building No.๑. From Building No.๓ at the floor, discovered the head part with headdress of the image, at the front part of the headdress was drilled into small triangles shape, it might be assumed that this image probably be the Bodhisattva because those small drilled triangle were similar to the hole for placing the Buddha image which is the Iconography feature of Bodhisattva Avalokiteshvara or use for placing small Stupa for decoration which is the Iconography feature of Bodhisattava Sriariyamettaiya that is to be worshiped by Theravada and Mahayana Buddhists. All discovered separated-parts of the image can be fitted, at the present the image is displayed at Nakhon Si Thammarat National Museum. Aged around c.๑๓th Century A.D.

ข้อมูลโบราณสถานตุมปัง

การดำเนินงานขุดแต่งโบราณสถานและการขุดค้นทางโบราณคดี

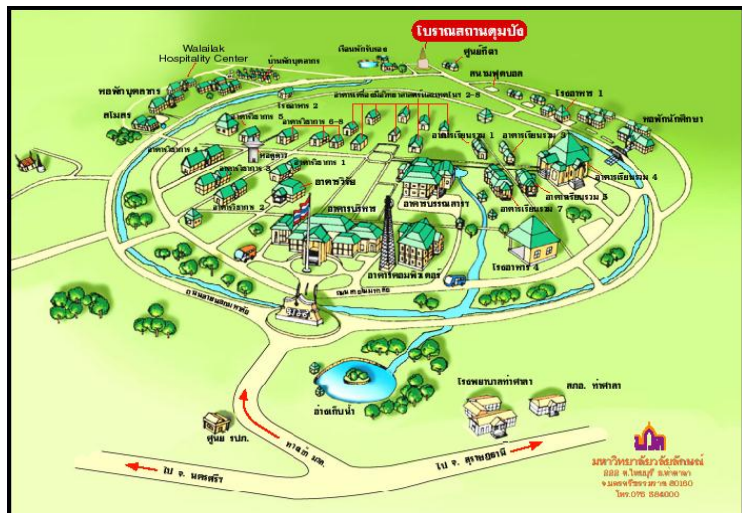
1.1 ที่ตั้ง

1.1.1 ทางรัฐศาสตร์ (การปกครอง)

ตั้งอยู่ในเขต มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ตำบลไทยบุรี อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยอยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวอำเภอท่าศาลาประมาณ 4 กิโลเมตร พิกัดทางภูมิศาสตร์ UTM 47PNK 964556 อ้างอิงจาก แผนที่ทหารมาตราส่วน 1 : 50,000 L7017 ระวัง 4926 II พิมพ์ครั้งที่ 2-RTSD.

1.1.2 การเดินทางสู่แหล่ง

เดินทางด้วยรถจากตัว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไปตามถนนหลวงหมายเลข 401 ไปทางทิศเหนือสู่ อำเภอท่าศาลา ก่อนถึงตัวอำเภอประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (ตั้งอยู่ทางซ้ายมือ) เลี้ยวเข้าไปในมหาวิทยาลัย มุ่งหน้าไปสู่ถนนวลัยตุมปัง ซึ่งเป็นถนนเส้นเดียวกับที่ตั้งโรงผลิตน้ำประปาของมหาวิทยาลัย แหล่งโบราณคดีตั้งอยู่บริเวณสุดถนน ก่อนจะออกสู่แหล่งชุมชน มีถนนรอบเขตแหล่งโบราณคดี สภาพของแหล่งเมื่อมองจากด้านบนก็ยังเห็นเป็นดงไม้หนาทึบอยู่

1.2 สภาพปัจจุบัน

1.2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ แหล่งโบราณคดี ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่ม ในช่วงฤดูฝนอาจจะมีน้ำท่วมขัง บริเวณโดยรอบ แต่บริเวณทางทิศตะวันออก เฉียงใต้ของกลุ่มโบราณสถานมีลักษณะคล้าย คั่นดินกันระหว่างพื้นที่ลุ่มที่อยู่ด้านทิศตะวันออก และพื้นที่ในเขตโบราณสถาน จึงอาจเป็นไปได้ ว่ามีการสร้างคั่นดินขึ้นเพื่อป้องกันน้ำท่วมโบราณสถานในช่วงฤดูฝน ดังนั้นจึงจะเห็นความแตกต่างของพีชซึ่งตั้งอยู่ภายนอกแนวคั่นดิน และพีชทางทิศตะวันตกได้อย่างชัดเจน

1.2.2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

สภาพภูมิสัณฐานในจังหวัดนครศรีธรรมราช ในภาพรวมประกอบด้วยพื้นที่ 3 แบบ คือ

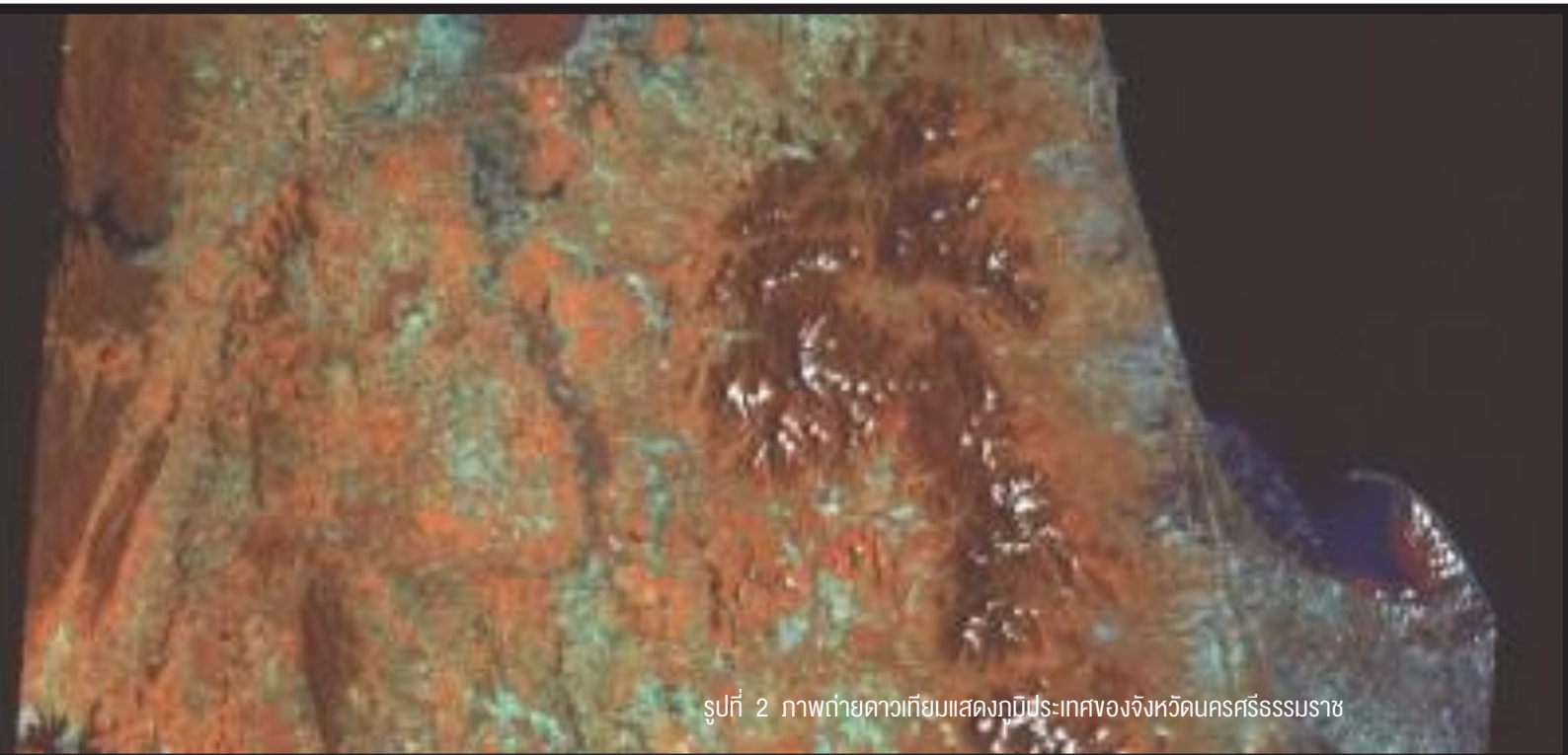
ก.พื้นที่สูง คือบริเวณเทือกเขาหลวงซึ่งวางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ ตั้งอยู่

ค่อนข้างไปกลางคาบสมุทรภาคใต้ (ทางทิศตะวันตกของจังหวัด) เป็นเทือกเขาหินปูนที่ต่อเนื่องมาจากแนวเทือกเขาทางภาคเหนือ

ข.พื้นที่ราบใกล้ภูเขา/ที่ราบตะกอนแม่น้ำ ตั้งอยู่ระหว่างพื้นที่เขาหลวงและพื้นที่สันทรายติดทะเล

ค.พื้นที่ราบตะกอนทราย/สันทราย/ที่ราบชายฝั่ง/ชายหาดริมอ่าวไทย ครอบคลุมอาณาเขตพื้นที่ที่ชายฝั่งทะเลตลอดแนวของจังหวัด นครศรีธรรมราช

สำหรับพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีตั้งอยู่ในพื้นที่ราบระหว่างพื้นที่เขาหลวงและพื้นที่สันทรายติดทะเล เป็นพื้นที่ที่เกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำสมัยไพลสโตซีนและทับถมด้วยตะกอนทะเลในสมัยโฮโลซีนอีกทีหนึ่ง มีอายุระหว่าง 10,000 - 6,800 ปี มาแล้ว

รูปที่ 2 ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงภูมิประเทศของจังหวัดนครศรีธรรมราช

1.2.3 สภาพแวดล้อมทางชีวภาพ

ก.ป่าไม้ จากการศึกษาสภาพพื้นที่ในเขตอำเภอท่าศาลา จะเห็นลักษณะของป่าพรุซึ่งเกิดใน 2 ช่วง คือ พื้นที่ติดชายฝั่งทะเล เนื่องจากเกิดสันทรายเล็ก ๆ ขึ้นทำให้เกิดการท่วมขังของน้ำ เกิดเป็นสังคมพืชของป่าพรุน้ำจืดขึ้นในพื้นที่ใกล้ชายฝั่ง และลึกเข้าไปในแผ่นดินโดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ก็จะสามารถพบเห็นลักษณะของสังคมพืชแบบป่าพรุได้ในหลายพื้นที่ แต่ปัจจุบันพื้นที่หลายแห่งถูกรบกวนไปมากจนไม่เห็นสภาพเดิม แหล่งโบราณสถาน ตุ่มบึงยังมีพื้นที่หลายแห่งที่แสดงให้เห็นถึงสังคมพืชในป่าพรุ จากการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับพรรณพืชในแหล่งโบราณคดี ประกอบด้วยพืชหลากหลายชนิด ทั้งพืชยืนต้นที่มีเรือนยอดสูง และพืชล้มลุก ทั้งนี้ได้มีลักษณะผสมของสังคมพืช ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่แหล่งเคยมีการถูกรบกวนโดยมนุษย์ซึ่งเข้ามาแผ้วทางป่าเพื่อทำเป็นสวนยางพาราและตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยมาก่อน ทำให้พบได้ทั้งพืชดั้งเดิมที่เป็นพืชในสังคมป่าพรุ และพืช ที่อยู่นอกสังคมป่าพรุ บริเวณทางทิศตะวันออกเฉียงใต้จะพบพืชที่มีลักษณะของการเกิดในสภาพพื้นที่พรุคือพืชในลักษณะที่มีรากลอย (หรือรากหายใจ) โดยจะเห็นพืชชนิดนี้ได้ชัดเจน และพบพรรณไม้หลายชนิดที่มักจะพบในสังคมพืชป่าพรุ เช่น หว่าน้ำ กะพ้อ และเสม็ดขาว เป็นต้น

ข.สัตว์ป่า เนื่องจากก่อนการเข้ามาดำเนินการพื้นที่นี้ได้ถูกกันไว้เป็นพื้นที่สงวนของทางมหาวิทยาลัยทำให้สภาพป่ามีความรกทึบและเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์อยู่มากกว่าบริเวณ

โดยรอบ ทำให้พบสัตว์ป่าหลายชนิด โดยมากเป็นสัตว์เลื้อยคลานจำพวกงู กิ้งก่า สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก เช่น กระรอก กระจิง และหนู เป็นต้น สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกจำพวกกบ เขียด ส่วนสัตว์ปีกที่พบเป็นนกที่มีหลายชนิดมีทั้งนกกินปลาที่เข้ามาหาอาหารในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งมีทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติและอ่างเก็บน้ำของมหาวิทยาลัย และนกที่พบเห็นได้ตามพื้นถิ่นทั่วไป

1.2.4 ผลการสำรวจพรรณไม้ในเขต

โบราณสถานตุ่มบึง

สภาพของป่าในเขตโบราณสถานตุ่มบึงในพื้นที่ประมาณ 70 ไร่ พบเป็นป่าดิบชื้นที่มีพรรณไม้ขึ้นหนาแน่นซึ่งเกิดจากการแทนที่ป่าพรุที่มีแนวร่องน้ำ 2 สายไหลจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือและทางทิศเหนือมาบรรจบกับทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของผืนป่า สภาพป่าในพื้นที่นี้เคยเป็นที่ครอบครองของชาวบ้านโดยปลูกบ้านเรือนและพืชสวน ดังนั้นพรรณไม้ที่พบจึงมีทั้งป่าดั้งเดิมที่เป็นไม้หายากและพืชปลูกทั่วไป เช่น ยางพารา พรรณไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ขนาดกลาง มีความสูงไม่เกิน 10 เมตร กับไม้พุ่มขนาดเล็ก ความสูง 2 - 3 เมตร และความสูง 10 - 15 เมตร ในเขตใกล้โบราณสถาน ผลการสำรวจพบพรรณไม้เด่นทั้งสิ้น 185 ชนิด 138 สกุล และ 72 วงศ์ โดยมีพรรณไม้หลายชนิดจัดเป็นไม้หายาก เช่น เขียด (*Cinnamomum porrectum*) เทพธาโร (*Cinnamomum iners*) มะเมื่อย (*Gnetum latifolium*) ซึ่งเป็นพรรณไม้หายากใกล้สูญพันธุ์ และมีพรรณไม้ในสกุลที่อาจเป็นชนิดใหม่ของเมืองไทย (มารวย เมฆานวกุล และฉัตรชัย งามเรียบสกุล 2546)

1.3 สภาพโดยทั่วไปของโบราณสถาน

1.3.1 โบราณสถานก่อนการขุดแต่ง ประกอบด้วยเนินโบราณสถานจำนวน 3 เนิน แต่ละเนินมีคันดินล้อมรอบ มีการใช้คันดินร่วมกัน ดังนั้นรูปร่างของโบราณสถานทั้งหมดจึงตั้งอยู่ในคันดินใหญ่ ซึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน โบราณสถานวางตัวเกือบจะตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้, ตะวันออก - ตะวันตก สภาพก่อนการขุดแต่งตัวโบราณสถานและบริเวณโดยรอบปกคลุมด้วยพรรณไม้หนาแน่น ทั้งไม้ยืนต้น และไม้ล้มลุกเป็นปารกทึบแสงสว่างส่องถึงน้อย ภายในคันดินประกอบด้วย

เนินโบราณสถานหมายเลข 1 เป็นเนินดินรูปร่างกลมขนาดใหญ่แต่ความสูงไม่มากนัก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 15 เมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ สภาพของเนินมีเพียงร่องรอยของกำแพงทางทิศตะวันตกเล็กน้อย และพบแนวอิฐใต้ต้นยางใหญ่ด้านตะวันออก เรียงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเมื่อสอบถามจากชาวบ้านทราบว่าเกิดจากการเรียงโดยชาวบ้าน

ในสมัยหลังเพื่อเป็นฐานประดิษฐานชิ้นส่วนรูปเคารพซึ่งแต่แรกเชื่อว่าเป็นส่วนท่อนล่างของพระนารายณ์ (ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช) คันดินล้อมรอบโบราณสถานมีขนาดประมาณ 20 x 20 เมตร กว้างประมาณ 1 เมตร คันดินทางทิศเหนือใช้ร่วมกับโบราณสถานหมายเลข 2

เนินโบราณสถานหมายเลข 2 มีรูปร่างเป็นเนินดินรูปวงกลมขนาดใหญ่ ค่อนข้างสูง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 15 เมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ สภาพของเนินมีร่องรอยหลุมลึกขอบขุดขนาดใหญ่ บริเวณกลางเนิน ทางทิศตะวันออกของเนินพบกองอิฐจำนวนมากกองอยู่ในลักษณะไม่เป็นระเบียบอาจเกิดจากอิฐในหลุมลึกขอบขุดภายในเนินโบราณสถาน

ที่ถูกขุดนำมากองไว้ด้านนอก บนยอดมีต้นไม้และจอมปลวกขึ้นปกคลุม คันดินล้อมรอบมีขนาด 20 x 20 เมตร กว้างประมาณ 1 เมตร คันดินทางทิศใต้ใช้ร่วมกับโบราณสถานหมายเลข 1 (คันดินทางทิศใต้ของโบราณสถานหมายเลข 2 คือ คันดินทิศเหนือของโบราณสถานหมายเลข 2)

เนินโบราณสถานหมายเลข 3
 มีรูปร่างกลม ขนาด 7 x 12 เมตร ตั้งอยู่
 ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นส่วนที่
 มีเนื้อที่เขตโบราณสถานมากที่สุด
 ในจำนวน 3 เนิน สภาพของเนิน
 ค่อนข้างสมบูรณ์กว่าทุก ๆ เนินเช่นกัน
 ลักษณะเป็นเนินดินทรงกลม ไม่มี
 ร่องรอยการขุดรบกวน ด้านบนมี
 ต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุม 3 ต้น และ
 จอมปลวกขนาดเล็ก ค้นดินล้อมรอบ
 มีขนาด 24 x 37 เมตร กว้างประมาณ
 1.5 - 2 เมตร

สระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด
 ประมาณ 10 x 50 เมตร จำนวน 2
 สระ ลึกประมาณ 1.50 - 2.0 เมตร
 อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงนอกคันดิน
 ของโบราณสถาน วางตัวตามแนว
 ตะวันออก-ตะวันตก มีคันดินกั้นกลาง
 ระหว่างสระน้ำทั้ง 2 สระ ลักษณะ
 เป็นสระดิน ตำแหน่งของสระอยู่ใน
 แนวเดียวกับโบราณสถานหมายเลข 1
 สระน้ำทางทิศเหนือ ที่ระยะประมาณ 36
 เมตร มีร่องรอยการขุดตัดบริเวณกลาง
 สระ พระภิกษุชื่อ พ่อท่านจิต จากวัดพระ
 อาสน์ อายุ ประมาณ 60 - 65 พรรษา
 ซึ่งเดินทางมาเยี่ยมการขุดแต่งได้บอกว่า
 ท่านได้ให้เครื่องจักรเข้ามาขุดไว้เอง
 เมื่อประมาณ 30 ปีก่อน เพื่อที่จะทำเป็น
 บ่อน้ำสำหรับสัตว์ป่าในยามหน้าแล้ง

รูปที่ 5 - 6 โบราณสถานหมายเลข 2 - 3

1.4 การวางผังหลุมขุดค้น/ขุดแต่งทางโบราณคดี

การวางผังหลุมขุดค้นและขุดแต่งทางโบราณคดีในครั้งนี้ใช้ผังร่วมกัน ขั้นตอนการทำผังได้กำหนดจุดตายตัว (Fix Point) ไว้ที่จุดเส้นกลางถนนซึ่งเป็นถนนลาดยางรอบแหล่งโบราณคดีทางทิศใต้ บริเวณหน้าอาคารเก็บของ สำหรับเป็นจุดอ้างอิงระดับมาตรฐานของหลุมขุดค้นและการขุดแต่ง โดยกำหนดจุดเส้นกลางถนนไว้เท่ากับ 0 (อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง 33 เมตร) ได้ทำการถ่ายระดับเข้าไปไว้ในเขตโบราณสถาน โดยตอกหมุดและพ่นสีแดงไว้ตามจุดต่าง ๆ ซึ่งเป็นต้นไม้ใหญ่เพื่อความสะดวกในการวัดระดับ

ในส่วนของการวางผัง ทำการตั้งกล้องระดับบริเวณจุดต่อของคันดิน (กำแพง) โบราณสถาน ที่คันดินกลางระหว่างโบราณสถานหมายเลข 1 และ 2 ตรงมุมด้านทิศตะวันออก ซึ่งเป็นจุดเกือบกลางของเนินโบราณสถานทั้งหมด แล้วจึงทำการวางแนวแกนทิศเหนือ - ใต้, ตะวันออก - ตะวันตก ลากเป็นเส้นแกน แล้วจึงแบ่งแนวแกนทั้ง 2 แนว ย่อยออกเป็นช่อง ๆ ละ 4 เมตร ครอบคลุมพื้นที่ตลอด 8,000 ตารางเมตร จะได้ผังการขุดแต่งแบ่งเป็นระบบช่องตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส (Grid System) ขนาดช่องละ 4 x 4 เมตร

รูปที่ 7 โบราณสถานหมายเลข 3, รูปที่ 8 สระน้ำ

เพื่อความสะดวกในการบันทึกหลักฐานจึงได้กำหนดเรียกชื่อแต่ละช่องออกตามตำแหน่งแถวของตาราง โดยอ้างอิงจากแนวแกนทิศ คือ

- จากเส้นแนวแกนทิศ แถวแรกเลื่อนขึ้นไปทางทิศเหนือ เรียกว่า แถว N1 → แถว N2 → แถว N3...ตามลำดับ
- จากเส้นแนวแกนทิศ แถวแรกเลื่อนลงไปทางทิศใต้ เรียกว่า แถว S1 → แถว S2 → แถว S3 ...ตามลำดับ
- จากเส้นแนวแกนทิศ แถวแรกเลื่อนไปทางทิศตะวันออก เรียกว่า แถว E1 → แถว E2 → แถว E3 ...ตามลำดับ
- จากเส้นแนวแกนทิศ แถวแรกเลื่อนไปทางทิศตะวันตก เรียกว่า แถว W1 → แถว W2 → แถว W3 ...ตามลำดับ

การเรียกชื่อ แต่ละพื้นที่ (Grid) เรียกคู่กันตามแนวแกนทิศทั้ง 2 แกน คือ NW, NE, SW และ SE

1.5 การขุดแต่งและขุดค้น

1.5.1 เทคนิค กระบวนการขุดแต่ง

ก่อนทำการขุดแต่งได้ทำการถากถางพื้นที่ทั้งหมดก่อนโดยกำหนดให้ตัดออกเฉพาะไม้ล้มลุกและไม้ขนาดเล็กเพื่อจะเปิดพื้นที่ให้โล่งและทำงานได้ง่ายขึ้น แล้วจึงได้เริ่มทำการขุดแต่งโดยเริ่มจากการวางผังเป็นรูปกากบาทตัดผ่านกลางโบราณสถาน เพื่อตรวจสอบคูแนวของโบราณสถาน (ทำการขุดตรวจเฉพาะทางฝั่งตะวันตกของโบราณสถานก่อน) โดยพยายามยึดตามร่องรอยของโบราณสถานที่ยังเห็นรูปร่างชัดเจนไว้เป็นระดับสำหรับการขุดแต่ง ทำการลอกดินที่ทับถมอยู่บนโบราณสถานออก ในบางแห่งโดยเฉพาะ

บนคันดินที่เป็นกำแพงเมื่อลอกดินออกแล้ว ก็ยังไม่สามารถสันนิษฐานรูปร่างของกำแพงได้ เพราะมีก้อนอิฐบางส่วนที่ถล่มลงมาปิดทับอยู่ จึงต้องทำการรื้ออิฐที่ปิดทับแนวกำแพงออก ในหลายแห่งเพื่อเปิดหาแนวกำแพงที่ชัดเจน พอที่จะนำไปสร้างภาพของโบราณสถานได้ การขุดแต่งพื้นที่ในเขตโบราณสถาน (พื้นที่ที่ไม่ใช่ตัวอาคาร) ขุดแต่งตามชั้นดินธรรมชาติโดยขุดลอกเอาเฉพาะดินที่เกิดจากการทับถมในสมัยหลังจากการทิ้งร้างออก สังเกตได้จากพื้นที่ผิวหน้าเดิมของโบราณสถานจะมีการถมด้วยดินทรายอัดแน่น ส่วนดินที่เกิดจากการทับถมสมัยหลังจะเป็นดินร่วนสีเข้มปนทรายเล็กน้อยมีปริมาณฮิวมัสในดินสูง

เครื่องมือที่ใช้ในการขุดแต่งมีทั้งเครื่องมือหนัก ประเภทจอบ อีเตอร์ และเครื่องมือขนาดเล็ก ประเภทเกรียง

1.5.2 เทคนิค กระบวนการขุดค้น

ขุดค้นโดยใช้ผังร่วมกับผังของการขุดแต่งตามระบบช่องตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส (Grid System) ขนาด 4 x 4 เมตร จำนวน 5 หลุม คือ N1E15, S2E15, N2W10, N7E4 และ S4E9 ตามลำดับ

- หลุม N1E15 ตั้งอยู่บริเวณขอบสระน้ำ หมายเลข 1 ด้านทิศเหนือ จุดประสงค์ในการขุดค้นเพื่อตรวจสอบคันดินขอบสระและสระน้ำ

- หลุม S2E10 ตั้งอยู่ในแนวเดียวกับหลุม N1E15 เลื่อนลงไปทางทิศใต้ 4 เมตร อยู่บริเวณท้องสระเป็นการตรวจสอบชั้นดินของสระน้ำต่อเนื่องมาจากขอบสระซึ่งได้ทำการขุดตรวจไปแล้ว

- หลุม N2W10 เนื่องจากหลังการถากถางรอบโบราณสถานแล้วพบร่องรอยคล้ายเนินดินขนาดเล็กอยู่ทางทิศตะวันตกของกลุ่มโบราณสถาน เมื่อทำการขุดตรวจพบว่าบริเวณนี้มีก้อนตะกรันโลหะ ในปริมาณที่หนาแน่น จึงได้วางผังหลุมขุดค้นบริเวณช่วงกลางเนินดินเพื่อตรวจสอบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีในบริเวณนี้

- หลุม N7E4 เพื่อตรวจสอบพื้นที่ทางทิศเหนือของกลุ่มโบราณสถาน (ด้านนอกกำแพงแก้วของโบราณสถาน)

- หลุม S4E9 อยู่บริเวณคันดินกลางระหว่างสระน้ำหมายเลข 1 และ 2 เนื่องจากขุดแต่งพบช่องทางเข้าโบราณสถานในแนวที่ตรงกับคันดินกลางระหว่างสระน้ำ จึงได้ทำการขุดตรวจคันดินหาหลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับกิจกรรมที่อาจสัมพันธ์กับโบราณสถาน

ในการขุดค้นใช้วิธีการขุดค้นตามระดับชั้นสมมติและขุดลอกตามชั้นดินธรรมชาติผสมกัน คือในการขุดค้นปกติจะขุดค้นตามชั้นสมมติระดับละ 30 ซม. แต่บริเวณใดที่พบร่องรอยผิดปกติ จะทำการขุดลอกตามระดับชั้นดินธรรมชาติเพื่อตรวจสอบรายละเอียดของร่องรอยผิดปกตินั้น เครื่องมือที่ใช้ในการขุดค้นโดยมากใช้เครื่องมือหนักประเภท จอบ และอีเตอร์ เนื่องจากสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย บางระดับเป็นดินเหนียวปนทราย และชั้นดินระดับล่าง ๆ เป็นดินทราย การขุดค้นจึงขุดค่อนข้างยากเพราะดินแน่นใช้เครื่องมือขนาดเล็กประเภทเกรียง เป็นบางครั้ง เมื่อพบร่องรอยผิดปกติที่ต้องอาศัยความละเอียด

ในการเก็บข้อมูล ส่วนระดับในการขุดค้นอ้างอิงตามระดับจุดตายตัว (Fix Point) ที่กำหนดไว้ตั้งแต่เริ่มวางผังโบราณสถาน

1.6 การเก็บหลักฐานจากการขุดค้น ขุดแต่ง

1.6.1 เทคนิควิธีการเก็บหลักฐาน

ก.การขุดแต่ง ทำการบันทึก เก็บรวบรวมหลักฐานตามชั้นดินธรรมชาติ และระดับสมมติผสมกัน โดยในเขตโบราณสถานและตัวโบราณสถานจะขุดแต่งตามวิธีที่ได้กล่าวมาแล้ว ในหัวข้อเทคนิคกระบวนการขุดแต่ง จะขุดแต่งตามระดับชั้นดินธรรมชาติและการทับถม ส่วนนอกเขตโบราณสถานโดยมากจะกำหนดระดับการขุดแต่งให้เป็นตามระดับสมมติคืออยู่ที่ระดับ Surface-50 cms. เมื่อพบหลักฐานจะทำการเก็บหลักฐานแยกตามพื้นที่สี่เหลี่ยม (Grid) ซึ่งให้

ชื่อแต่ละพื้นที่ไว้ (ดูหัวข้อการวางผัง) จากนั้นจึงบันทึกหลักฐานที่พบไว้ในแบบบันทึกทะเบียนโบราณวัตถุ การทำงานและหลักฐานที่พบแต่ละวัน จะมีการบันทึกไว้ในสมุดบันทึกประจำวัน แบบบันทึกโบราณวัตถุ และแบบบันทึกประจำวันต่าง ๆ ระหว่างการขุดแต่งจะถ่ายภาพหลักฐานที่พบและการทำงานเก็บไว้

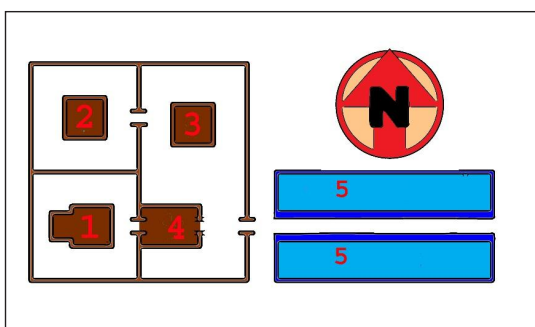
ข.การขุดค้น ทำการบันทึกหลักฐานและร่องรอยต่าง ๆ ตามระดับชั้นดินสมมติ โดยทำการบันทึกการปฏิบัติงานและหลักฐานที่พบในแต่ละชั้นดิน ในแต่ละวันลงในสมุดบันทึกประจำวัน แบบบันทึกการปฏิบัติงานแต่ละชั้นดิน และแบบบันทึกประจำวัน ในระหว่างการขุดค้น จะถ่ายรูปการขุดค้นทุกชั้นดินลงในฟิล์มสีและฟิล์มสไลด์

โบราณสถานภายหลังการขุดค้นทางโบราณคดี

การขุดค้นทางโบราณคดีเป็นพื้นที่กว้าง ในแหล่งโบราณคดีตุมปังได้พบอาคารสิ่งก่อสร้างทั้งหมด 4 หลัง ซึ่งมีรูปแบบการก่อสร้างที่แตกต่างกัน และมีร่องรอยที่ทำให้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการก่อสร้างที่ต่างสมัยกัน นอกจากนั้นสภาพของโบราณสถานที่ยังพบมีความทรุดโทรมและเสื่อมสภาพต่างกันด้วย ซึ่งเกิดจากปัจจัยทั้งทางด้านธรรมชาติ วัสดุที่ใช้ก่อสร้างและการรบกวนของมนุษย์ ทำให้การสันนิษฐานรูปร่างของอาคารบางหลังทำได้ยาก โบราณสถานที่ยังพบมีดังต่อไปนี้

ผังบริเวณโบราณสถานตุมปังหมายเลข 1 - 4 คือ
โบราณสถานหมายเลข 5 คือ สระน้ำ

รูปที่ 9 โบราณสถานหมายเลข 1

2.1 โบราณสถานหมายเลข 1 เป็นสิ่งก่อสร้างสมัยแรกสุดของแหล่งโบราณคดี รูปแบบอาคารเป็นอาคารก่อด้วยอิฐมีแผนผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 3.30 x 3.30 เมตร ภายในมีห้องคูหา ขนาดประมาณ 2.50 x 1.60 เมตร ประกอบด้วยผนัง 3 ด้าน ส่วนทางทิศตะวันออกเป็นทางเข้า ไม่พบพื้นห้องภายในอาคารซึ่งอาจถูกทำลายจากการลักลอบขุดหาสิ่งมีค่า จากรูปร่างของอาคารมีรูปแบบคล้ายเทวสถานในศาสนา

พราหมณ์โดยสามารถเปรียบเทียบได้กับ โบราณสถานฐานพระสยามซึ่งตั้งอยู่ในเขต อำเภอ เมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

- โบราณวัตถุเด่นที่ได้จากการขุดแต่ง

2.1.1 ชิ้นส่วนกระปุกเคลือบสีน้ำตาล

สันนิษฐานว่าผลิตจากเตาในประเทศ

2.1.2 ใบมีดหินมีด้ามจับ

2.1.3 ชิ้นส่วนปูนปั้น

2.1.4 ชิ้นส่วนที่ครอบฐานเสาหลักจาก

หินทราย

2.1.5 ชิ้นส่วนรูปเคารพสลักจาก

หินทรายท่อนลำตัวตั้งแต่คอดลงมาถึงบันเอว

2.1.6 ชิ้นส่วนรูปเคารพสลักจาก

หินทรายท่อนกร (ซ้าย) ตั้งแต่แขน-มือ

2.1.7 ชิ้นส่วนหินทรายอาจมีความ

เกี่ยวข้องกับรูปเคารพ

2.2 โบราณสถานหมายเลข 2 เป็น สิ่งก่อสร้างในสมัยที่ 2 ของแหล่ง ผลการขุดค้น ไม่พบชิ้นส่วนประกอบสถาปัตยกรรมที่บอกถึง รูปแบบที่ชัดเจนของอาคารหลังนี้ โดยพบเฉพาะ

ส่วนฐานอาคารที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ฐานของ อาคารหลังนี้ปรากฏรูปแบบการก่ออิฐเฉพาะ ด้านทิศใต้ ประกอบด้วยชั้นฐานเชิง ถัดขึ้นมา มีชั้นฐานบัว แต่ส่วนบนจากนี้ไปกลมลงมาจนหมด อาคารด้านบนมีร่องรอยการลักลอบขุด หลังจาก ขุดตรวจดูภายในอาคารแล้วไม่พบแนวอิฐด้านใน จึงยังไม่สามารถสันนิษฐานรูปร่างได้แน่ชัด ส่วนอาคารทางทิศเหนือ ไม่เหลือแม้แต่ผนังอาคาร ส่วนนอก

รูปที่ 10 โบราณสถานหมายเลข 2

รูปที่ 11 โบราณสถานหมายเลข 3

รูปที่ 12 โบราณสถานหมายเลข 4

- โบราณวัตถุเด่นที่ได้จากการขุดแต่ง

2.2.1 ชั้นส่วนอิฐทรงกลมสลักเป็นชั้น ๆ คล้ายส่วนยอดอาคาร สภาพไม่สมบูรณ์

2.2.2 กระจุกเคลือบสีเขียวขนาดเล็ก (Celadon) ภายในบรรจุเต้ากระดุกและกระดุกเผาไฟ

2.3 โบราณสถานหมายเลข 3 เป็นสิ่งก่อสร้างในสมัยสุโขทัย เป็นอาคารก่ออิฐมีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในเป็นห้องคูหา ประกอบด้วยผนัง 3 ด้าน ทางทิศตะวันออกเป็นช่องทางเข้า - ออก รูปแบบของอาคารคล้ายเทวสถานในศาสนาพราหมณ์ฐานอาคารพบค่อนข้างสมบูรณ์ตลอดทั้ง 4 ด้าน พบกองกระเบื้องจำนวนมากบริเวณมุมอาคารทิศตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนใหญ่เป็นกระเบื้องเรียบ ตัวอาคารมีร่องรอยการทรุดของฐานอาคารที่มุมทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ส่วนกลางของอาคารมีรอยแยกห้องภายในอิฐวางเรียงเป็นพื้น จัดเป็นโบราณสถานที่มีสมบูรณ์ที่สุดในจำนวน 4 หลัง ที่ส่วนฐานอาคารยังคงปรากฏ ชั้นฐานเขียงชั้นฐานบัว และผนังอาคารของห้องด้านใน

- โบราณวัตถุเด่นที่ได้จากการขุดแต่ง

2.3.1 กระจุกเคลือบเขียว จากด้านบนอาคาร

2.3.2 กระจุกเคลือบสีน้ำตาลใกล้ฐานอาคารภายในบรรจุเต้ากระดุก

2.3.4 แวดินเผา สภาพเกือบสมบูรณ์

2.3.5 ชั้นส่วนเศียรรูปเคารพ อาจจะเป็นเศียรพระโพธิสัตว์พบจากพื้นห้องทางเข้า

อาคาร

2.3.6 ชั้นส่วนหัวงเหล็ก 2 ชั้น พบใกล้พบเศียรรูปเคารพ

2.4 โบราณสถานหมายเลข 4 อาคารหลังนี้อาจเป็นสิ่งก่อสร้างร่วมสมัยกับโบราณสถานหมายเลข 3 โดยเป็นโบราณสถานที่พบในระหว่างการขุดปรับพื้นที่เพื่อขุดขยายซุ้มประตูทางเข้าโบราณสถานหมายเลข 1 ภายหลังจากการขุดแต่ง พบเป็นแนวอิฐรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อชนกับกำแพงแก้วทิศตะวันออก ฝั่งตะวันตก ของโบราณสถานหมายเลข 1 ลักษณะเป็นอาคารโปร่งประกอบด้วยชุดหลังคาเครื่องไม้ เนื่องจากพบฐานเสาสลักจากหินทราย ฝังอยู่ในแนวอิฐ ภายในอาคารพบแท่นก่ออิฐรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่อาจใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือใช้ประดิษฐานรูปเคารพ ทางเข้าอาคารได้ก่อเป็นทางขึ้นเล็ก ๆ ด้วยอิฐอยู่ทางทิศตะวันออก

- โบราณวัตถุเด่นที่ได้จากการขุดแต่ง

2.4.1 ฐานเสาคู่สลักจากหินทราย ฝังอยู่ใต้แนวอิฐ เป็นตัวบ่งบอกว่าอาคารด้านบนเป็นอาคารเครื่องไม้อาจจะมุงด้วยกระเบื้อง

2.4.2 กลุ่มกระเบื้อง พบมากทางทิศใต้ ของอาคารมีทั้งกระเบื้องเรียบ และกระเบื้องกาบ ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพไม่สมบูรณ์

2.5 ช่องทางเข้าโบราณสถาน

ช่องทางเข้ามีทั้งหมด 3 ช่องทาง ดังนี้

2.5.1 ช่องทางเข้าโบราณสถานหมายเลข 1 อยู่บริเวณกำแพงแก้วทิศตะวันออกของ โบราณสถานหมายเลข 1 ช่องประตูมีการปูด้วยอิฐเป็นบันไดเตี้ย ๆ ต่อเนื่องมาจากโบราณสถานหมายเลข 4 แนวของช่องประตูตรงกับช่องประตูของอาคารโบราณสถานหมายเลข 1 และช่องทางเข้าสู่เขต โบราณสถานหมายเลข 3, 4 ทางทิศตะวันตก ซึ่งตรงกับคันดินที่กั้นกลางระหว่างสระน้ำ 2 สระ

2.5.2 ช่องทางเข้าโบราณสถานหมายเลข 2 อยู่บริเวณกำแพงแก้วทิศตะวันออก ของโบราณสถานหมายเลข 2 รูปแบบทางเข้าก่อด้วยอิฐเป็นซุ้มประตูโดยก่อเป็นซุ้มยื่นออกมา ทั้ง 2 ฝั่งของกำแพงและทำบันไดขึ้นเตี้ย 3 ชั้น ด้านข้างของซุ้มที่สร้างยื่นออกมาประดับชั้นฐานด้วยชั้นอิฐบัว แนวทางเข้าตรงกับอาคารโบราณสถานหมายเลข 2

2.5.3 ช่องทางเข้าโบราณสถานหมายเลข 3 และ โบราณสถานหมายเลข 4 ช่องทางเข้าสร้างคล้ายกับช่องทางเข้าโบราณสถานหมายเลข 1 แต่ไม่มีการปูพื้นด้วยอิฐ หรือบันไดอิฐในบริเวณช่องทางเข้า และได้ก่ออิฐด้านข้างช่องทางยื่นออกไปเล็กน้อยทางด้านทิศตะวันออก

2.6 กำแพงแก้ว

การขุดแต่งกำแพงแก้ว พบว่าส่วนใหญ่มีสภาพทรุดตัวคือ กำแพงด้านบนถล่มลงมาปิดทับบริเวณส่วนฐานกำแพงไว้เกิดจากสาเหตุทางธรรมชาติและการรบกวนของสัตว์ประเภทปลวก และต้นไม้ใหญ่ ดังนั้นหลังการขุดแต่งครั้งแรก

จึงเห็นเพียงกองอิฐซ้อนทับกันอยู่ไม่เป็นระเบียบ จึงได้ทำการขุดแต่งเพิ่มเติมโดยรื้อกองอิฐที่ไม่เป็นระเบียบออกจากส่วนที่คาดว่าเป็นฐานกำแพง เพื่อที่จะเปิดให้เห็นส่วนที่เป็นฐานกำแพงแก้วที่ชัดเจนตลอดแนว ทั้งนี้ได้ทำการขุดตรวจชั้นฐานรากของกำแพงแก้วในด้านในและนอกกำแพงทุกด้านของโบราณสถาน แล้วจึงทำการกลบหลุมขุดตรวจด้วยทรายเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทรุดตัวของฐานรากกำแพง

จากการขุดแต่งทำให้สันนิษฐานลำดับการสร้างกำแพงได้ว่า การก่อสร้างแรกสุดเป็นกำแพงแก้วรอบโบราณสถานหมายเลข 1 โดยบริเวณมุมกำแพงพบร่องรอยของการเซาะร่องอิฐคล้ายต้องการทำลายบริเวณมุมกำแพงทุกด้านเป็นรูปเสาะประดับอยู่ ซึ่งยังเหลือร่องรอยของร่องเสาะประดับอยู่ที่มุมกำแพงด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

การก่อสร้างกำแพงสมัยที่ 2 คือ กำแพงล้อมรอบ โบราณสถานหมายเลข 2 พบว่ามีการก่อต่อเนื่องมาจากกำแพงแก้วรอบ โบราณสถานหมายเลข 1 โดยได้ก่อปิดทับลวดลายเสาะประดับมุมกำแพงไปด้วย ทำให้ทราบได้ว่าการขยายพื้นที่ศาสนสถานออกไปทางด้านทิศเหนือ

สมัยสุดท้ายคือ กำแพงแก้วรอบ โบราณสถานหมายเลข 3 ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่ากำแพงแก้วรอบ โบราณสถานอีกสองหลังกว่าเท่าตัว โดยกำแพงแก้วเดิมมีความกว้างประมาณ 1 เมตร ส่วนกำแพงแก้วในสมัยสุดท้ายนี้มีขนาดประมาณ 1.5 - 2.0 เมตร ทั้งนี้มีร่องรอยของการก่อกำแพงซ้อนหรือเพิ่มขนาดของกำแพงเข้าไปอีกที่บริเวณ

รูปที่ 13-16 แนวกำแพงแก้วของอาคารหมายเลข 1 - 4

กำแพงแก้วทิศใต้ของ โบราณสถานหมายเลข 3 ตรงบริเวณรอยต่อที่ต่อกับกำแพงแก้วทิศใต้ของ โบราณสถานหมายเลข 1 โดยบริเวณช่วงกลางของกำแพงจะเห็นแนวกำแพงแก้วเดิมเรียงตัวต่อเนื่อง อย่างชัดเจน และกำแพงส่วนที่ก่อเพื่อเพิ่มขนาดของกำแพงซึ่งอยู่ด้านในนั้นเมื่อขุดตรวจฐานราก กลับพบว่าอยู่ลึกลงไปเพียงเล็กน้อยซึ่งตื้นกว่าฐานรากที่เป็นแนวกำแพงเดิม

รูปที่ 17 ร่องรอยการก่อพอกกำแพงแก้วในระยะที่ 3

ภายหลังการขุดแต่งเมื่อทำการบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้นำทรายมากลบ บริเวณฐานรากของทั้งอาคารโบราณสถานและกำแพงแก้วบางส่วนไว้ เพื่อเสริมความมั่นคงเป็นการชั่วคราว ก่อนที่จะมีการวางแผนเพื่อสร้างแบบอนุรักษ์โบราณสถานต่อไป

โบราณวัตถุที่พบ จากการขุดแต่ง

ในการขุดแต่งพบโบราณวัตถุกระจายอยู่ทั้งในเขตโบราณสถานและนอกเขต โดยก่อนการขุดแต่งยังพบชิ้นส่วนประกอบสถาปัตยกรรมประเภทฐานเสากระจายอยู่ทั่วไปบริเวณเนินโบราณสถานหมายเลข 1 นอกจากนี้ยังพบฐานเสาอีกหนึ่งชิ้นอยู่นอกเขตซึ่งกันไว้เป็นเขตโบราณสถาน (อยู่ในป่าทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของป่าที่เป็นเขตโบราณสถาน) แสดงให้เห็นว่ามีการรบกวนของมนุษย์โดยการเคลื่อนย้ายโบราณวัตถุออกไปโดยอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้งาน อย่างไม่อย่างหนึ่ง

โบราณวัตถุที่พบนอกจากจะบอกหน้าที่การใช้งานของตัวมันเองแล้วยังทำให้เราสร้างภาพของชุมชนในอดีตได้จากสิ่งของเครื่องใช้ที่พบประกอบร่วมกับโบราณสถานได้อีกด้วย

3.1 โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม

3.1.1 ประเภทดินเผา

โบราณวัตถุที่พบจำนวนมากที่สุดอย่างหนึ่งคือดินเผาพบทั้งที่เป็นองค์ประกอบสถาปัตยกรรมและเครื่องมือเครื่องใช้ ในส่วนขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมโบราณวัตถุที่พบมากเป็นก้อนอิฐและกระเบื้อง สภาพของอิฐและกระเบื้องที่พบค่อนข้างกร่อน

อิฐที่พบในการก่อสร้างโบราณสถานเป็นอิฐขนาดใหญ่ กว้างประมาณ 15 - 20

เซนติเมตร ยาว 30 - 35 เซนติเมตร และหนา ประมาณ 5 - 7 เซนติเมตร ในเนื้ออิฐจะมีแถบขาวปนอยู่คล้ายกับอิฐที่พบในวัฒนธรรมทวารวดี

กระเบื้องที่พบมี 2 ประเภท คือ กระเบื้องกาบ (กระเบื้องกาบกล้วย) รูปทรงเป็นทรงกระบอกผ่าครึ่ง หน้าที่ใช้งานน่าจะใช้ครอบสันหลังคา มากกว่าใช้มุงหลังคาส่วนอื่น บางชิ้นพบการทำลวดลายที่ปลายด้านหนึ่งคล้ายเป็นกระเบื้องเชิงชาย พบชิ้นสมบูรณ์ที่เป็นกระเบื้องเชิงชาย

รูปที่ 18 - 19 ชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคา

ด้วยเพียงชั้นเดียว และกระเบื้องอีกประเภทเป็นกระเบื้องเรียบ น่าเสียดายว่าไม่พบกระเบื้องเรียบที่มีสภาพสมบูรณ์เลย แต่ในระหว่างขุดแต่งพบกระเบื้องเรียบขนาดใหญ่แต่อยู่ในลักษณะที่เกือบสมบูรณ์ มีขนาดค่อนข้างใหญ่ เป็นที่น่าสังเกตว่าลักษณะเนื้อดินของกระเบื้องทั้ง 2 ประเภทมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดคือ กระเบื้องกาบูนั้นเนื้อกระเบื้องจะค่อนข้างเบาคล้ายชั้นตอนในการเผาใช้อุณหภูมิต่ำ ทำให้เนื้อดินไม่แกร่งและผุง่าย ส่วนกระเบื้องเรียบเนื้อดินจะแกร่งและหนักกว่ากระเบื้องกาบูน

3.1.2 ประเภทปูนปั้น

พบปูนปั้นในการขุดแต่งเพียงแห่งเดียวคือ จากโบราณสถานหมายเลข 1 แต่ปูนปั้นที่พบไม่สามารถบอกรูปร่างได้ เพราะสภาพไม่สมบูรณ์และพบเพียงชิ้นส่วนปูนปั้นเท่านั้น

3.1.3 ประเภทหิน

โดยมากจะเป็นหินทรายสลัก และหินปูน แบ่งเป็นประเภทโบราณวัตถุได้ดังนี้

- ฐานเสา พบทั้งหมดจำนวน 7 ชิ้น จากการขุดแต่งบริเวณโบราณสถาน 6 ชิ้น และนอกเขตโบราณสถานที่คาดว่ามีการเคลื่อนย้ายออกไป 1 ชิ้น ในการขุดแต่งได้จากโบราณสถานหมายเลข 1 และโบราณสถานหมายเลข 4 ลักษณะฐานเสาที่พบ แบ่งรูปแบบออกได้อีกเป็น 2 แบบ คือ

1. แบบ ก. รูปร่างค่อนข้างรี ตรงกลางสลักเป็นร่องวงกลมไว้สำหรับวางเสาไม้ร่องวงกลมที่สลักไว้เป็นร่องไม้ลึกมากน้ก

2. แบบ ข. รูปร่างสี่เหลี่ยม ตรงกลางสลักเป็นร่องวงกลมสำหรับวางไม้ ร่องวงกลมสลักไว้ค่อนข้างลึก

ลักษณะการพบฐานเสาในโบราณสถานหมายเลข 1 จะพบกระกระจายอยู่บนผิวดิน มีเพียงชั้นเดียวที่พบจากการขุดแต่ง ส่วนฐานเสาจากโบราณสถานหมายเลข 4 พบฐานเสา 1 คู่ ฝังอยู่ใต้แนวอิฐ รูปร่างของฐานเสาเป็นแบบรูปแบบ ข.

- แหวนรัดฐานเสา สลักจากหินทราย รูปร่างเป็นทรงกระบอกตรงกลางกลวง หน้าที่การใช้งานน่าจะใช้สำหรับเป็นแหวนครอบฐาน

รูปที่ 20 ฐานเสา ของอาคารหมายเลข 4

รูปที่ 21 - 22 แหวนรัตนฐานเสาไม้พระหว่าง
การขุดค้นทางโบราณคดีที่
แหล่งปู้จิงวิลาลัย รัฐเคดาห์
ประเทศมาเลเซีย

รูปที่ 23 รูปแบบฐานเสาแบบต่าง ๆ ที่ขุดพบ
ในแหล่งปู้จิง

เสาไม้เพื่อเป็นการบังคับให้ไม้ให้เสายับเขยื้อน พบจากโบราณสถานหมายเลข 1 มีเพียงชิ้นเดียว แหวนรัตนฐานเสานี้มีรูปแบบคล้ายกับแหวนรัตนฐานเสาที่พบจากการขุดแต่งโบราณสถานปู้จิง รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย

3.2 โบราณวัตถุที่เป็นรูปเคารพทางศาสนา

3.2.1 รูปเคารพสลักจากหินทรายสันนิษฐานว่าเป็นพระโพธิสัตว์

สภาพที่ได้หักออกเป็นส่วน ๆ คือ จากโบราณสถานหมายเลข 1 ระหว่างขุดแต่งพบชิ้นส่วนลำตัวรูปเคารพท่อนบนตั้งแต่บั้นเอวขึ้นไปจนถึงคอมีการสลักตกแต่งบริเวณอกเป็นรูปสร้อย และชิ้นส่วนท่อนแขนซ้ายตั้งแต่ข้อศอกลงไปจนถึงมือ ชิ้นสุดท้ายได้จากโบราณสถานหมายเลข 3 บริเวณพื้นที่ห้องเป็นส่วนเศียรรูปเคารพสวมเทริดสูง ด้านหน้าของเทริดเจาะเป็นช่องเล็ก ๆ รูปสามเหลี่ยม ทำให้สันนิษฐานว่ารูปเคารพองค์นี้อาจเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะช่องเล็ก ๆ นี้ คล้ายช่องสำหรับบรรจุพระพุทธรูป หรือสถูป ซึ่งสัญลักษณ์บอกลักษณะทางประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หรือพระโพธิสัตว์เมไตรยะ ชิ้นส่วนทั้งหมดที่ได้จากการขุดแต่งสามารถต่อกันได้เป็นองค์เดียวกัน

รูปที่ 24 รูปเคารพที่พบจากโบราณสถานตุมบิง

3.3 โบราณวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้

รูปที่ 25

3.3.2 เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำมาจากดินเผา

แวนดินเผา (?) พบจากการขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข 3 รูปร่างแวน ดินเผาทรงกลมแบน ทั้ง 2 ด้าน พบเพียงชิ้นเดียว (รูปที่ 26 - 27)

3.3.1 เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำมาจากโลหะ

พบแหวนทำจากสำริด 1 ชิ้นจากการขุดแต่งพื้นที่นอกเขตโบราณสถานทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ลักษณะเป็นแหงสำริดรูปร่างแบนที่ถูกดัดให้จอนเป็นที่คียบ บริเวณส่วนปลายทั้ง 2 ข้างโค้งงอเข้าหากัน

รูปที่ 26 - 27

รูปที่ 28 - 29

3.3.3 เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำมาจากหิน

ชิ้นที่ 1 เป็นแผ่นหินแบน ๆ มีร่องรอยการกะเทาะแต่งคมโดยรอบ ปลายด้านหนึ่งแคบ คล้ายเป็นด้ามจับแต่มีลักษณะแบน ส่วนปลายแหลม ลักษณะเป็นสะเก็ดหินที่แตกออกจากแกนหิน โดยจะสังเกตได้จากผิวหน้าของเครื่องมือซึ่งด้านหนึ่งยังเป็นรอยกะเทาะอยู่บ้าง ๆ (รูปที่ 28)

ชิ้นที่ 2 เป็นแท่งหินมีการฝนขัดปลายด้านหนึ่งให้มีรูปร่างเหมือนใบมีด และบริเวณด้ามจับเป็นแท่งพอดีมือ (รูปที่ 29)

3.5 โบราณวัตถุประเภทหิน

3.5.1 แผ่นหินทรายรูปร่างกลม (รูปที่ 31)

เป็นแผ่นหินทรายสลักรูปร่างกลมเจาะรูตรงกลางแต่ไม่ทะลุ ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข 1 ไม่ทราบหน้าที่ใช้งานที่แน่ชัด

3.5.2 แผ่นหินขนาดเล็ก (รูปที่ 32)

แผ่นหินขนาดเล็ก 2 ชิ้น ปลายด้านหนึ่งมนพบ 2 แผ่นจากโบราณสถานหมายเลข 1 ชิ้นหนึ่งมีร่องรอยการสลักนูนคล้ายเลข ๑ แต่รอยสลักนั้นค่อนข้างจาง ไม่ทราบการใช้งานที่แน่ชัด

3.6 ภาชนะดินเผาในประเทศ

3.6.1 ภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดิน

พบกระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเขตโบราณสถานและนอกเขต สภาพแตกหักไม่สมบูรณ์ เนื้อภาชนะค่อนข้างกร่อน น่าจะเป็นผลเนื่องมาจากความเป็นกรดของดินสูงมาก วัดได้โดยเฉลี่ย 4.5 - 5.0 (กรดรุนแรง - กรดปานกลาง) ดังนั้น การศึกษารูปแบบของภาชนะและลวดลายจึงอาจมีความคลาดเคลื่อนไปบ้าง วิธีการศึกษาได้ทำการวิเคราะห์เศษภาชนะดินเผาในเบื้องต้นคือ แยกรูปแบบภาชนะ ลวดลายและการตกแต่งที่พบทำการจำแนกได้ดังนี้

1. รูปทรงของภาชนะ

- หม้อ ลักษณะเป็นหม้อก้นกลมธรรมดา เหมือนที่พบตามแหล่งโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ อาจจะมีฝาปิดที่เป็นแบบมีจุกปิดอยู่ด้วย เพราะจากการขุดแต่งพบจุกของภาชนะและฝาภาชนะอยู่จำนวนหลายชิ้น

- หม้อมีหู เศษภาชนะดินเผาที่มีการปั้นหูจับติดไว้กับตัวภาชนะด้วย ใช้เทคนิคการปั้นแปะ (Applique)

- หม้อหรือภาชนะมีพวย พบชิ้นส่วนพวยกา 1 ชิ้น จึงสันนิษฐานว่าน่าจะมีการใช้ภาชนะที่พวยอยู่ด้วย

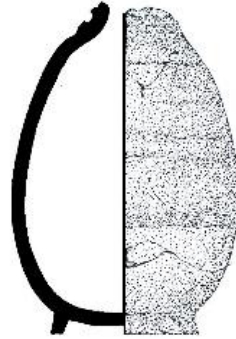
2. ลวดลาย

- ลายขูดขีด การตกแต่งรูปแบบนี้มักพบ

บริเวณไหล่ของภาชนะ แต่เศษภาชนะดินเผาที่ได้จากการขุดแต่งหลายชิ้นพบว่ามีลายขูดขีดบริเวณขอบปากด้านในของภาชนะหลายชิ้นด้วยกัน เทคนิคในการทำลายขูดขีดมักใช้เครื่องมือปลายแหลมขีดลงไปบนผิวภาชนะบริเวณที่ต้องการตกแต่ง และทำในขณะที่หมุนเป็นหมุนไปด้วยทำให้เกิดลายเส้นรอบตัวภาชนะ

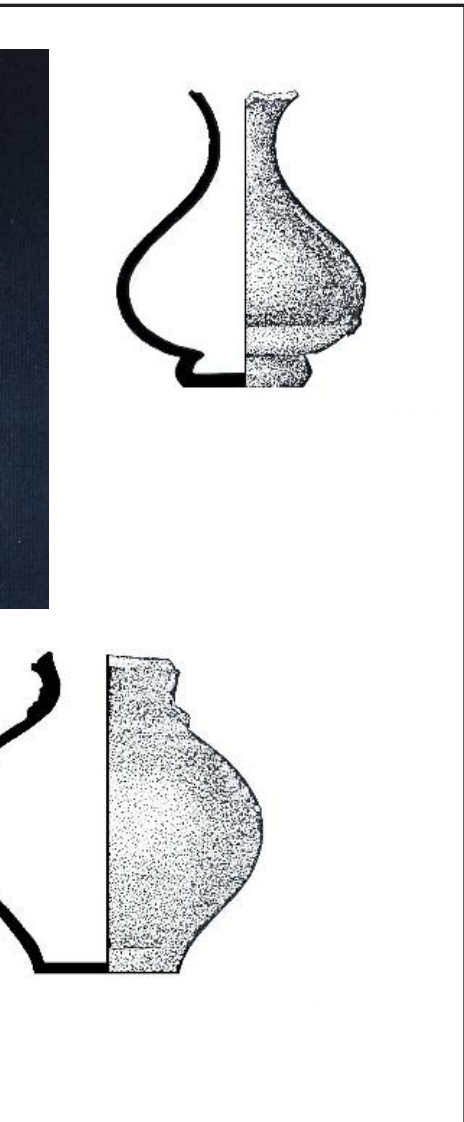
- ลายกดประทับ เทคนิคการทำลายกดประทับมีหลายวิธี เช่น แกะสลักลวดลายไว้บนไม้แล้วนำไปตบหรือกดบนผิวภาชนะ หรือในกรณีที่เป็นลายเชือกทาบมักจะนำเชือกมาพันกับปลายไม้แล้วจึงนำไปตบลงบนผิวภาชนะ เป็นต้น สำหรับเศษภาชนะดินเผาจากการขุดแต่งนี้ ไม่พบลายเชือกทาบแต่ลวดลายที่พบมีลักษณะคล้ายกับเศษภาชนะที่ได้จากการสำรวจแหล่งเตาเผาภาชนะดินเผา แถบแหล่งโบราณคดีโมคคาน ตั้งอยู่ที่ บ้านโมคคาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีที่พบกลุ่มเตาเผาเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่จำนวนหลายเตา

ดังนั้นจึงตั้งข้อสันนิษฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินว่า อาจมีแหล่งผลิตบางส่วนมาจากเตาเผาพื้นเมืองบริเวณเตาเผาแถบบ้านโมคคาน ทั้งนี้ควรตรวจสอบโดยการศึกษาลงลึกในองค์ประกอบของเนื้อภาชนะโดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ประกอบอีกชั้นหนึ่ง

รูปที่ 33-35 เครื่องถ้วยใน

3. การตกแต่ง

- ทาน้ำดิน (Slip) พบการตกแต่งโดยวิธีทาน้ำดินทั้งด้านนอกและด้านในของภาชนะ
- รมควัน (Smoking) พบตกแต่งทั้งด้านนอกและในของภาชนะเช่นกัน
- เคลือบน้ำยา โดยปกติจะพบการเคลือบน้ำยาที่ผิวภาชนะในภาชนะเนื้อแกร่ง แต่เศษภาชนะที่พบเป็นเนื้อดินแต่มีการเคลือบน้ำยาเคลือบสีขาวนวลไว้ด้านนอก และนอกจากนี้ยังพบเศษภาชนะ 1 ชิ้นที่มีการเคลือบน้ำยาแบบใสไว้ภายในด้วย

3.6.2 ภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่ง

พบทั้งภาชนะที่มีการเคลือบน้ำยาและไม่มีการเคลือบ บางชิ้นสามารถระบุแหล่งผลิตได้ว่าผลิตภายในประเทศ คือ แหล่งเตาศรีสังขนาถัยโบราณวัตถุที่พบมีอายุระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 20 - 21 โดยแบ่งเป็นประเภท ดังนี้ (รูปที่ 33 - 35)

- กระปุกเคลือบสีเขียว อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20
- กระปุกเคลือบสีน้ำตาลทรงแจกันลูกแพร์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20
- ขวด 2 หู หรือ ขวดทรงมะละกอ เคลือบสีน้ำตาล อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21
- ขวด 2 หูเคลือบสีน้ำตาล อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21

3.7 ภาชนะดินเผาจากต่างประเทศ

ในการขุดแต่งพบเครื่องถ้วยซึ่งผลิตจากต่างประเทศจำนวนมากหลายชิ้น มีทั้งที่สภาพสมบูรณ์และสภาพไม่สมบูรณ์ เครื่องถ้วยต่างประเทศที่พบส่วนใหญ่ที่สามารถบอกที่มาได้นั้นเป็นเครื่องถ้วยจากประเทศจีน ซึ่งในการตีความทางโบราณคดีนั้น เครื่องถ้วยจีนค่อนข้างมีความสำคัญมาก เพราะสามารถช่วยในการกำหนดอายุแหล่งโบราณคดีได้จากเครื่องถ้วยจีนที่มีการศึกษารูปแบบและแหล่งเตารวมทั้งกำหนดอายุไว้อย่างชัดเจน

สำหรับเครื่องถ้วยจีนที่ได้จากการขุดแต่งครั้งนี้ ได้นำไปกำหนดอายุโดยผู้เชี่ยวชาญ* โดยเครื่องถ้วยส่วนใหญ่ที่ใช้เป็นเครื่องถ้วยที่มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ดังนั้น อายุเบื้องต้นที่ได้จึงมีช่วงอายุในการกำหนดค่อนข้างแคบ ดังนี้

- ชามเคลือบสีเขียวสลักด้านนอกเป็นลายกลีบบัว อาจะผลิตจากเตาหลงฉวน ในมณฑลเจ้อเจียง สมัยราชวงศ์ซ่งตอนใต้ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 18 (รูปที่ 36)

- เครื่องถ้วยเคลือบสีเขียว จากเตาหลงฉวน มณฑลเจ้อเจียง ราชวงศ์หยวน อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19

- กระจุกเคลือบสีเขียว จากเตาหลงฉวน มณฑลเจ้อเจียง อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19

- คนทีเคลือบสีเขียวและสีเหลือง (รูปที่ 40) ลักษณะทำลวดลายพรรณพฤกษาเป็นลายพิมพ์นูน สมัยราชวงศ์หมิง อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งผลิตเครื่องถ้วยแบบนี้พบมาในสมัยจักรพรรดิเจียจิ้ง (สันนิษฐานแหล่งเตาเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นเตากว่างตง หรือ ฉู่เจี้ยน)

- ถ้วยขนาดเล็กเคลือบสีขาว จากเตาเต๋อฮั่ว มณฑลฝูเจี้ยน ราชวงศ์ซ่งตอนต้น อายุราวพุทธศตวรรษที่ 23 (รูปที่ 39)

เครื่องถ้วยจีนที่พบอยู่ในช่วงอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 - 23 แต่มีอยู่เพียงชิ้นเดียวที่มีอายุน่าจะเก่าไปถึงสมัยราชวงศ์ซ่งตอนปลาย แต่เนื่องจากเครื่องถ้วยนั้นเป็นของที่สามารใช้สืบเนื่องได้ ดังนั้นจึงควรที่จะมีหลักฐานอายุที่ร่วมสมัยในพุทธศตวรรษที่ 18 ในการยืนยัน จึงจะสามารถหาข้อสรุปอายุช่วงแรกของโบราณสถานได้ชัดเจนขึ้น

ข้อมูลของมัคคุเทศก์

ความเป็นมาของมัคคุเทศก์

อาชีพมัคคุเทศก์เริ่มขึ้นเมื่อมีการนำเที่ยวเป็นกลุ่มของบริษัทการท่องเที่ยวต่าง ๆ ในทวีปยุโรปได้เริ่มมีการนำเที่ยวเป็นกลุ่มตั้งแต่ประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อบริษัทโทมัส คูก (Thomas Cook) จัดนำเที่ยวโดยทางรถไฟในประเทศอังกฤษ และต่อมาได้ขยายไปในที่อื่น ๆ ด้วย ซึ่งการนำเที่ยวให้แก่คนเป็นจำนวนมากเช่นนี้จำเป็นต้องมีมัคคุเทศก์คอยดูแลอำนวยความสะดวกให้ นอกจากนี้ ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมเสมอ ๆ ก็มักจะจัดหาคนที่มีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่นั้นไว้คอยอธิบายให้แก่นักท่องเที่ยวด้วยกัน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑ : ๒)

สำหรับประเทศไทยอาชีพมัคคุเทศก์แพร่หลายขึ้น ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อมีชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ทั้งในรูปแบบของนักท่องเที่ยว นักธุรกิจผู้เกี่ยวข้องในวงการทหาร สงครามเวียดนามมีผลทำให้ทหารอเมริกันเป็นจำนวนมากเข้ามาในประเทศไทยทั้งที่มาอยู่ประจำและที่มาพักผ่อนจากการรบ ซึ่งมีผลดีต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีบริษัทนำเที่ยวเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก

และขยายตัวมากขึ้นตามลำดับ แม้สงครามเวียดนามจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม แต่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ยังคงมีมากขึ้นเนื่องจากความสะดวกในการเดินทาง นอกจากนี้จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นแล้ว ยังมีนักท่องเที่ยวหลากหลายเชื้อชาติ เช่น ยุโรป อเมริกัน อเมริกาใต้ ออสเตรเลีย และเอเชีย ทำให้เกิดความต้องการมัคคุเทศก์ที่รู้ภาษาต่างประเทศอื่น ๆ นอกเหนือจากภาษาอังกฤษ เช่น ภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน สเปน อิตาลี เยอรมัน ญี่ปุ่น และภาษาจีน เป็นต้น

ระยะเริ่มแรกที่มีอาชีพมัคคุเทศก์ในประเทศไทยนั้น สถานภาพของอาชีพมัคคุเทศก์ยังไม่เป็นที่ได้รับการยอมรับ ผู้ที่มีความรู้ภาษาอังกฤษ ไม่จำเป็นต้องมีความรู้สูงก็เป็นมัคคุเทศก์ได้ จนกระทั่งได้มีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.) ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) ในปัจจุบัน ได้เริ่มมีการพัฒนาสถานภาพของมัคคุเทศก์ด้วยการจัดอบรมมัคคุเทศก์ขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นแห่งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ และได้กระทำต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยได้ขยายการอบรมไปยังสถาบันการศึกษาส่วนภูมิภาคด้วย โดยเป็นความร่วมมือกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เปิดหลักสูตรอบรมมัคคุเทศก์

หลักสูตรประเภทต่าง ๆ มีการอบรมและทดสอบความสามารถเพื่อขอรับใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ ที่ถูกต้องตามกฎหมาย นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งสมาคมมัคคุเทศก์ อาชีพขึ้น เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๑๘ เพื่อเป็นศูนย์กลางของผู้ประกอบอาชีพที่ได้มาประชุมพบปะกัน นอกจากนี้ ยังมีการขยายตัวในระดับภูมิภาค มีการรวมตัวกันในรูปแบบชมรมมัคคุเทศก์ของแต่ละจังหวัดที่มีการเติบโตด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด เป็นเสมือนจุดทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้แก่ผู้พบเห็น อีกทั้งเป็นผู้ที่นักท่องเที่ยวให้ความไว้วางใจ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ หรือความไม่ประทับใจต่อการมาเที่ยวได้ อีกบทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์คือตัวแทนของประเทศ ดังนั้นมัคคุเทศก์ควรจะเป็นผู้มีจรรยาบรรณ มีมารยาทและมีคุณธรรม จึงจะทำให้เกิดความประทับใจและภาพพจน์ของผู้คนและสังคมของประเทศนั้น ๆ สวยงามในสายตาชาวต่างชาติ ฉะนั้นมัคคุเทศก์จึงมีบทบาทในคนเดียวกัน ตั้งแต่เป็นครู นักจิตวิทยา นักแสดงรวมทั้งนักการทูตด้วย

มัคคุเทศก์ (Tourist Guide)

หรือเรียกย่อๆ ว่า ไกด์ (Guide) หมายถึงผู้นำทาง ผู้ชี้ทางแก่นักท่องเที่ยวซึ่งเป็นคนต่างถิ่น

ให้ได้ทราบเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว

บทบาทและความสำคัญของมัคคุเทศก์

การนำเที่ยวแต่ละครั้งนั้น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะให้การเดินทางประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับมัคคุเทศก์เป็นสำคัญ มัคคุเทศก์จึงต้องมีเทคนิคและคุณสมบัติพิเศษนำมาใช้ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งเท่ากับเป็นการแสดงบทบาทต่าง ๆ ในขณะปฏิบัติหน้าที่ซึ่งสามารถเปรียบเทียบกับมัคคุเทศก์กับบทบาทต่าง ๆ เหล่านี้ได้ ๔ บทบาท คือ

1. บทบาทการเป็นครู

คือมีความรู้เฉพาะ มีความรู้เกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน ทั้งประวัติศาสตร์และปัจจุบัน พร้อมทั้งจะอธิบายตอบคำถามรายละเอียดต่าง ๆ เท่าที่จำเป็นโดยมีเนื้อหาสาระและวิธีการถ่ายทอดความรู้อย่างมีประสิทธิภาพเปรียบเทียบกับครูอธิบายหรือสอนวิชาการต่าง ๆ ให้กับนักเรียน เป็นต้น ในเวลาเดียวกันก็มีความรู้ทั่วไป ที่สามารถใช้อธิบายสอดแทรกหรือเสริมเพิ่มเติม ความรู้ให้กว้างขึ้น ซึ่งนั้นก็หมายความว่า มัคคุเทศก์จะต้องแสวงหาความรู้ข้อมูลใหม่ ๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอ พร้อมทั้งหมั่นสังเกตสิ่งต่าง ๆ รอบตัวตลอดเวลา

2. บทบาทการเป็นนักแสดง

นอกเหนือความรู้ทางวิชาการแล้ว ควรจะมีกิจกรรมอื่นมาช่วยผ่อนคลายความเบื่อหน่าย เช่น เล่าเรื่องสนุกขำขัน นิทาน ร้องเพลง หรือเกมส์การเล่นต่าง ๆ พร้อมทั้งจะแสดงบทบาทอื่น ๆ

เช่นในกรณีเกิดปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งต้องแก้ไขแบบฉุกเฉิน การแสดงออกในท่าที่ปกติ จะทำให้ลูกทัวร์คลายความระส่ำระสายในเหตุการณ์นั้น หรือแทบจะไม่ว่าปัญหาเกิดขึ้น

3. บทบาทการเป็นนักจิตวิทยา

ต้องรู้ว่านักท่องเที่ยวกำลังมีความต้องการสิ่งใดมากน้อยเพียงใด สังเกตการแสดงออกของอารมณ์พร้อมที่จะรับในเรื่องความรู้หรือกิจกรรมที่มัคคุเทศก์กำลังนำเสนอให้หรือไม่ และใช้จิตวิทยาด้วยการแทรกตัวเข้าถึงลูกทัวร์ทุกคน สัมผัสกับความรู้สึกและความต้องการของนักท่องเที่ยว

4. บทบาทการเป็นนักรงการทูต

ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กองตรวจเงินเข้าเมือง สุภกากร ตำรวจ พนักงานโรงแรม แม้กระทั่งคนใกล้ชิด คือคนขับรถ และในหมู่นักท่องเที่ยวด้วยกัน ให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ปฏิบัติตนให้เหมาะสม เกิดภาพลักษณ์ที่ดีในฐานะเป็นตัวแทนของคนในท้องถิ่น

จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เวลาในการเดินทางท่องเที่ยวได้คุ้มกับการเสียเงิน ไม่เสียเวลากับการเดินทางโดยเปล่าประโยชน์ เป็นต้น

2. ด้านความรู้

มัคคุเทศก์สามารถถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมา ประวัติศาสตร์ และพงศาวดารได้มากกว่า เนื่องจากเป็นเจ้าของประเทศ การที่นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวโดยการศึกษาจากหนังสืออาจทำให้เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ คลาดเคลื่อน มัคคุเทศก์จะเป็นผู้ช่วยในการอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ได้ตลอดการเดินทาง และสิ่งสำคัญทำให้ทราบสิ่งที่เป็นเกร็ดความรู้สำคัญ ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวด้วย

3. ด้านความปลอดภัย

การเดินทางท่องเที่ยวโดยลำพัง หากเดินทางไปในที่ห่างไกลจากความเจริญ เช่น หมู่บ้านชาวเขา จะมีความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน การมีมัคคุเทศก์จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น ทำให้เดินทางท่องเที่ยวด้วยความปลอดภัย

4. ด้านการสร้างประทับใจ

มัคคุเทศก์ เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด ดังนั้นสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศได้ ถ้ามัคคุเทศก์แสดงตนเป็นเจ้าบ้านที่ดี คอยห่วงใย ดูแลเอาใจใส่นักท่องเที่ยว แสดงออกถึงเอกลักษณ์ไทยที่ดีงาม และแสดงน้ำใจที่แท้จริงให้นักท่องเที่ยวเห็น ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจในการเที่ยวประเทศไทย และกลับมาเยือนอีกในครั้งต่อ ๆ ไป

ความสำคัญของมัคคุเทศก์

1. ด้านการอำนวยความสะดวก

มัคคุเทศก์จะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกจากการเดินทาง เนื่องจากนักท่องเที่ยวย่อมเป็นคนแปลกหน้าในท้องถิ่น ไม่คุ้นเคยกับสถานที่และผู้คน หากปล่อยให้ นักท่องเที่ยวเดินทางโดยลำพังอาจทำให้เกิดปัญหาในการเดินทาง เช่น การหลงทาง หากมีมัคคุเทศก์

คุณลักษณะที่ดีของมัคคุเทศก์

บุคคลที่ต้องการเป็นมัคคุเทศก์ จะต้องมีความสมบัติพิเศษหลาย ๆ อย่างประกอบกัน เช่น ความมีใจรักในอาชีพ มีความอดทน มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซื่อสัตย์ สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์จะช่วยแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างเหมาะสม มัคคุเทศก์เป็นผู้ทำหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยวอย่างใกล้ชิดเกือบตลอดเวลาของการนำเที่ยวในแต่ละครั้ง ดังนั้นในการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์จะเป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่มีการฝึนปฏิบัติ หรือทำหน้าที่หวังเพียงเฉพาะค่าตอบแทน มัคคุเทศก์ที่ดีต้องมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ

1. มนุษย์สัมพันธ์ดี
2. บุคลิกภาพดี
3. ความรู้ดี
4. มีความรักงาน
5. มีศิลปะในการพูด

1. มนุษย์สัมพันธ์ มีลักษณะ ดังนี้

1.1 รู้เขารู้เรา ต้องรู้ว่่านักท่องเที่ยวของเราเป็นใคร เป็นชาติใด มีลักษณะนิสัยโดยทั่วไปเป็นอย่างไร มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่ออะไร เพื่อที่จะได้ปรับตัวให้เข้ากับนักท่องเที่ยวกลุ่มนั้นได้ และให้การบริการที่เหมาะสมเป็นที่ถูกใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวชาวไทยชอบซื้อของมากกว่าชาติอื่น ๆ จะต้องจัดเวลาในการซื้อของมากขึ้นกว่ากลุ่มอื่น ๆ

ส่วนนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษชอบให้ตรงเวลา และเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้

1.2 มีน้ำใจ พร้อมทั้งจะบริการเสมอ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเห็นอกเห็นใจในขณะเดียวกัน ก็จะต้องอดทนอดกลั้น ไม่แสดงอารมณ์และกริยามารยาทที่ไม่ดีออกมาให้นักท่องเที่ยวเห็น ต้องควบคุมอารมณ์ของตนเองได้

1.3 มีความรับผิดชอบ มัคคุเทศก์ต้องคอยดูแลเอาใจใส่สุขภาพและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยว เมื่อมีปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวในด้านอื่น ๆ เช่น ติดต่องส่งข่าวสารกลับประเทศ การติดต่อสื่อสารกับคนในท้องถิ่น มัคคุเทศก์จะต้องช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 สร้างความเข้าใจระหว่างคนในชาติและระหว่างชาติ อธิบายให้เห็นถึงความแตกต่างของความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม พื้นฐานการศึกษา และลักษณะร่วมของคนแต่ละชาติ และไม่ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจหรือความเข้าใจผิดระหว่างชาติ โดยไม่แสดงความดูถูกหรือยกย่องวัฒนธรรม หรือบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งทำให้เกิดความเป็นกันเองระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยว ทำให้บรรยากาศการท่องเที่ยวมีความสุข

หลักมนุษยสัมพันธ์ของมัคคุเทศก์

หลักมนุษยสัมพันธ์ประกอบด้วย

NURSE & CARE

NURSE ประกอบด้วย

1. Need คือ การรู้เขารู้เรา มัคคุเทศก์จะต้องรู้ว่านักท่องเที่ยวเป็นใครชาติใด มีลักษณะนิสัยโดยทั่วไปเป็นอย่างไร เพื่อปฏิบัติให้เป็นที่ถูกใจนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวที่เป็นคนไทย ชอบซื้อของมากกว่าสิ่งอื่น นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวเกาหลีชอบรับประทานอาหารประเภทผัก เป็นต้น

2. Unity คือ สมานฉันท์ มัคคุเทศก์จะต้องรู้จักอดทน อดกลั้น ยิ้มแย้ม ไม่นำสิ่งที่ไม่ดีของนักท่องเที่ยวมากล่าว เช่นไม่พูดถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 กับนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวญี่ปุ่น

3. Responsibility คือ ความรับผิดชอบ มัคคุเทศก์จะต้องมีความรับผิดชอบ มัคคุเทศก์จะต้องมีความรู้อย่างดีในเรื่องที่เล่า ตอบคำถามได้ แก้ปัญหาได้ เช่น กรณีนักท่องเที่ยวทำของหาย หรือเกิดอุบัติเหตุ

4. Security คือ ความปลอดภัย มัคคุเทศก์ต้องทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกปลอดภัยมั่นคงในการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์

5. Environment คือ ภาวะแวดล้อม มัคคุเทศก์ต้องเข้าใจว่า นักท่องเที่ยวต่างก็มีความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนพื้นฐานทางการศึกษาแตกต่างกัน ฉะนั้นจะต้องไม่แสดงอาการดูถูกหรือตำหนิ ใช้คำพูดที่สุภาพ เช่น “กรุณา” หรือ “Please” แทนคำว่า “อย่า” หรือ “Don’t”

CARE ประกอบด้วย

1. Collection มัคคุเทศก์จะต้องเป็นนักสะสม รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทั้งความรู้เชิงวิชาการและเทคนิคการปฏิบัติงาน

2. Content มัคคุเทศก์จะต้องรู้จักเก็บรวบรวมเนื้อหาสาระต่าง ๆ ให้ได้มากและถูกต้อง

3. Context มัคคุเทศก์จะต้องมีลีลาที่งดงาม สุภาพและเหมาะสม เช่นรู้จักใช้ถ้อยคำและการแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

4. Channel มัคคุเทศก์จะต้องรู้จักใช้วิธีการสื่อสารที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยวสถานที่ต่าง ๆ มัคคุเทศก์อาจให้นักท่องเที่ยวชมภาพยนตร์ สไลด์ หรืออ่านเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ เสียก่อน

5. Communication มัคคุเทศก์จะต้องรู้จักการใช้สื่อภาษาที่ดี ซึ่งอาจใช้ได้หลายวิธี เช่น การเขียน การพูด การใช้สัญญาณ เสียง แสง สี การเคลื่อนไหว กิริยาท่าทาง รวมตลอดถึงเครื่องหมายภาพ ที่แสดงออกอย่างมีระเบียบและหลักเกณฑ์ ที่มนุษย์ในแต่ละหมู่รับรู้และเข้าใจ นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

6. Approach มัคคุเทศก์จะต้องรู้จักวิธีนำเข้าสู่เรื่อง เริ่มตั้งแต่การแนะนำตัวอย่างสุภาพและเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว

7. Atmosphere มัคคุเทศก์จะต้องรู้จักสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความอบอุ่นใจ ท่องเที่ยวด้วยความสุข และสนุกสนาน รู้จักใช้อารมณ์ขันให้เหมาะสม การพูดหรือเล่าเรื่องตลกควรระมัดระวัง เพราะเรื่องตลกของคนกลุ่มหนึ่งหรือชาติหนึ่งคน

อีกกลุ่มหนึ่งหรือชาติหนึ่งอาจไม่ตกลงก็ได้ ฉะนั้น มัคคุเทศก์จะต้องแน่ใจว่าเรื่องที่จะเล่านั้นเป็นเรื่อง ตลกของคนกลุ่มนั้น เนื่องจากคุ้นเคยหรือเคยอยู่กับคนกลุ่มนั้นหรือชาตินั้น จึงควรจะเล่า แต่ถ้าไม่แน่ใจ ก็ไม่ควรเล่า

8. Attention มัคคุเทศก์จะต้องสนใจ ใส่ใจ และให้เกียรติแก่นักท่องเที่ยวโดยใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง กิริยาท่าทาง การให้เกียรติแก่ผู้อื่นย่อมจะมีผลตอบรับในทางให้เกียรติเช่นเดียวกัน

9. Attitude มัคคุเทศก์จะต้องมีทัศนคติ ที่ดีต่อนักท่องเที่ยว โดยอาจถามถึงเรื่องราว ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่น่าสนใจให้ต่อเนื่องกับเรื่องราว ของนักท่องเที่ยวบ้าง

10. Action มัคคุเทศก์จะต้องรู้จักแสดง ท่าทางให้เหมาะสม เช่น กระฉับกระเฉง แจ่มใส ไม่แสดงอาการกิริยาอึดอัด เกรี้ยวกราด มัคคุเทศก์ จะต้องรู้จักแสดงท่าทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อเป็นตัวอย่างแก่นักท่องเที่ยว เช่น เมื่อพานักท่องเที่ยวเข้าชมในบริเวณวัด เดินผ่านหรือ พบพระสงฆ์ มัคคุเทศก์ควรแสดงความเคารพโดยการไหว้หรือก้มตัวให้ถูกต้องตามประเพณีไทย

11. Appreciation มัคคุเทศก์ต้องรู้จัก ปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวด้วยความชื่นชม และถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน

12. Research มัคคุเทศก์จะต้องมีความจำแม่นยำ ทั้งที่เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวและ เรื่องราวต่าง ๆ โดยไม่ต้องอ่านจากเอกสาร

13. Evaluation มัคคุเทศก์ต้องรู้จัก ประเมินผลการปฏิบัติงานในหน้าที่และความรับผิดชอบว่ามีข้อดี ข้อเสีย ประการใด เพื่อที่จะปรับปรุง

ให้ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อ ๆ ไป

14. Effectiveness มัคคุเทศก์จะต้อง ปฏิบัติงานในหน้าที่และความรับผิดชอบให้มี ประสิทธิภาพและปฏิบัติให้ดีที่สุด เพื่อ ความเจริญก้าวหน้าในอาชีพต่อไป

การสร้างมนุษยสัมพันธ์ของมัคคุเทศก์ต่อ ผู้ที่เกี่ยวข้อง

มัคคุเทศก์ จะปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุ เป้าหมายตามที่ต้องการได้นั้น ผู้ร่วมงานหรือ ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง และบุคคล ที่มีมัคคุเทศก์ควรสร้างมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่

1. เพื่อนร่วมงานในบริษัทนำเที่ยว

1. กล่าวคำทักทายยิ้มแย้ม แจ่มใส ตั้งแต่ผู้จัดการจนถึงพนักงาน ทำความสะอาด

2. สร้างความเป็นกันเองกับ เพื่อนร่วมงาน

3. หลีกเลี่ยงการกล่าวคำนิทา เพื่อนร่วมงาน

4. หากมีปัญหาที่เกี่ยวกับงาน ควรตกลงด้วยเหตุผล

5. ควรมีของฝากเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น พวกของที่ระลึก ขนมต่าง ๆ มาฝาก เพื่อนร่วมงาน เพื่อแสดงความมีน้ำใจ ให้เหมาะกับกาลเทศะ มิฉะนั้นคนอื่น จะมองว่าทำเพื่อผลประโยชน์

2. เพื่อนมัคคุเทศก์

1. ทักทาย ปราศรัย กรณียที่เป็น มัคคุเทศก์ใหม่ ควรแนะนำตนเองให้เพื่อ มัคคุเทศก์ และคนที่เกี่ยวข้องในอาชีพ

คนอื่น ๆ รู้จัก

2. หากเป็นเพื่อนมัคคุเทศก์ที่เคยรู้จักกันมาก่อนควรที่เข้าไปทักทายถามไถ่เรื่องการงานที่ผ่านมา

3. ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับเพื่อนมัคคุเทศก์ที่ทำงานในบริษัทนำเที่ยวที่เดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องงาน หากเพื่อนมัคคุเทศก์ติดภารกิจงานอื่น ควรให้ความช่วยเหลือเท่าที่สามารถทำได้

4. ไม่ควรกล่าวคำนิทาเพื่อนมัคคุเทศก์ให้คนอื่นฟัง ทั้งคนในบริษัทเดียวกันและต่างบริษัท

5. แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับมัคคุเทศก์คนอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในวงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้บริการในสถานประกอบการ ความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ เพื่อจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้องเหมือน ๆ กันและเลือกใช้บริการในราคาที่เหมาะสม

3. นักท่องเที่ยว

1. กล่าวคำทักทาย ยิ้มแย้มแจ่มใส แนะนำตนเองให้กับนักท่องเที่ยวรู้จัก

2. เอาใจใส่นักท่องเที่ยวทุกคนเท่าเทียมกัน ทุกคนมีความสำคัญเท่ากันหมด

3. หลีกเลี่ยงการพูด เกี่ยวกับภาวะแวดล้อมอื่น ที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง เช่น พื้นฐานความเป็นอยู่ ศาสนา วัฒนธรรม ที่รู้สึกเป็นปมด้อย และ

เกิดความแตกแยก

4. มัคคุเทศก์ควรแสดงตัวเป็นเจ้าบ้านที่ดี โดยการให้บริการที่เกิดความพึงพอใจกับนักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจมากที่สุด

5. ควรคำนึงถึงประโยชน์ของนักท่องเที่ยวมากกว่าผลประโยชน์ของตนเองที่ได้รับ

6. เมื่อนักท่องเที่ยวชวน หรือไม่พอใจในขณะที่มัคคุเทศก์กำลังนำเที่ยวหรือไม่ทักทายในแหล่งท่องเที่ยว มัคคุเทศก์อย่าแสดงอาการโกรธ รำคาญ ควรที่เข้าไปทักทาย พูดคุยทำความเข้าใจ แสดงท่าทีให้รู้ว่ามัคคุเทศก์ยินดีที่จะช่วยเหลือ แก้ไขอย่างจริงจัง สนใจและใส่ใจในสิ่งที่เขาต้องการ จะช่วยให้นักท่องเที่ยวใช้เหตุผลพูดคุยและเข้าใจมัคคุเทศก์มากกว่าใช้อารมณ์

4. สถานประกอบการ

1. สร้างความคุ้นเคยกับบุคลากรในสถานประกอบการ ไม่ว่าจะเป็แหล่งท่องเที่ยว ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ฯลฯ

2. เข้าไปทักทาย แนะนำตัวเองกับผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานประกอบการ นอกจากจะพูดทางโทรศัพท์ หรือการส่งแฟกซ์อย่างเดียว หากรู้จักกันแล้ว ช่วงระยะเวลาหนึ่ง แล้วเจอกันก็ควรที่จะมีการทักทาย ถามถึงการทำงาน หรือธุรกิจที่ทำอยู่ในปัจจุบัน เป็นอย่างไรบ้าง

ในช่วงขณะนี้ พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการมาใช้บริการในสถานประกอบการ โดยเฉพาะเรื่องข้อดี ข้อเสีย ของการให้บริการ เช่น ความสะอาดของสบายและความสะอาดของห้องพัก รสชาติของอาหาร คุณภาพของสินค้า และบริการอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาที่ดีขึ้น แต่หากความคิดเห็นไม่ตรงกัน ควรยุติการสนทนา

5. พนักงานขับรถ

1. ให้ความสำคัญกับคนขับรถในกรณีที่ออกปฏิบัติหน้าที่แล้ว นอกจากจะแนะนำตัวเอง แล้วควรแนะนำคนขับรถให้นักท่องเที่ยวรู้จักด้วย

2. หากมีปัญหาเกี่ยวกับเส้นทาง ควรปรึกษากับคนขับรถ เพราะจะทำให้เขารู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการนำเที่ยว

3. ควรให้คนขับรถมีโอกาสรับประทานอาหารร่วมด้วย และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอื่น ๆ

4. ควรแบ่งค่าคอมมิสชั่นบางส่วนให้กับคนขับรถ ในกรณีที่มัคคุเทศก์ได้ค่าคอมมิสชั่นจากร้านค้าต่าง ๆ เช่น ร้านค้าขายของฝาก ร้านขายของที่ระลึกต่าง ๆ ฯลฯ

อาชีพมัคคุเทศก์ เป็นอาชีพที่ต้องเป็นผู้นำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ การปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีในการจัดนำเที่ยว มัคคุเทศก์ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจะ

เสนอแนะในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ดังนี้

1. ควรระวังในเรื่องสุขภาพ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ต้องเริ่มต้นที่สุขภาพดี ถ้าบุคคลมีสุขภาพดี หน้าตาก็ยิ้มแย้มแจ่มใส ทำให้คนอื่นอยากเข้าใกล้

2. ควรระวังอารมณ์ไว้ให้ได้ ไม่ว่าจะเกิดอารมณ์โกรธ ควรทิ้งอารมณ์ต่าง ๆ พยายามทำอารมณ์ให้แจ่มใสก่อนจะพูดคุยกับผู้อื่น

3. การปรับปรุง บุคลิกภาพภายนอกให้เหมาะสม เช่น ปรับปรุงการแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย เหมาะสมกับกาลเทศะ

4. ควรรักษาสัญญา มีความรับผิดชอบต่อกำพูด และการกระทำของตนเอง

5. ควรรู้จักให้และรับอย่างเหมาะสม

6. ควรมีความเกรงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนใกล้ชิด เพราะคนเรามักจะลืมรักษาน้ำใจคนที่ใกล้ชิดเสมอ

7. ไม่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองจนลืมนึกถึงจิตใจของผู้อื่น ซึ่งทำให้พูดจาและแสดงท่าทีที่เห็นแก่ตัวออกมา

ข้อควรระวังในการสร้างมนุษยสัมพันธ์

เนื่องจากการสร้างมนุษยสัมพันธ์ เป็นการแสดงพฤติกรรมเพื่อให้ได้รับความรักใคร่ น่าเชื่อถือ ไว้วางใจ และร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นจึงควรระมัดระวังในการทำพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1. การแสดงสีหน้า กิริยาท่าทาง และบุคลิกภาพที่ไม่สุภาพในกรณีที่ไม่พอใจ

2. การนินทาว่าร้ายผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. การพูดประชดประชัน และแสดง
ความไม่พอใจ เมื่อผู้อื่นถามคำถาม
4. การไม่ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
คิดว่าตนเองเป็นผู้รู้แต่ฝ่ายเดียว
5. การโต้แย้ง ถกเถียง ก่อการทะเลาะ
วิวาท
6. การแสดงความอิจฉาทาร้อน และ
ไม่มีความจริงใจต่อผู้อื่น
7. การพูดโอ้อวด พูดแต่เรื่องของตนเอง
พูดข่มผู้อื่น
8. การแสดงความอิจฉาทาร้อน และ
ไม่มีความจริงใจต่อผู้อื่น
9. การเลือกที่รักมักที่ชัง ลำเอียงและ
การตัดสินใจอย่างไม่เป็นธรรม
10. การไม่รักษาคำพูด จิตใจรวนเร
เชื่อถือไม่ได้
11. การแสดงความโมโห ฉุนเฉียว ใจร้อน
ไม่มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน
12. การแสดงความจู้จู้จุกจิก เจ้าระเบียบ
จนทำให้ผู้อื่นรำคาญ
13. การมีอคติที่ไม่ดีต่อผู้อื่น

2. บุคลิกภาพดี

บุคลิกภาพของมัคคุเทศก์ที่ดี บุคลิกภาพ
ทั่วไปประกอบด้วย บุคลิกภาพภายนอกและ
บุคลิกภาพภายใน บุคลิกภาพภายนอกสำหรับ
มัคคุเทศก์ หมายถึง สิ่งที่ปรากฏให้เห็นในตัว
มัคคุเทศก์ ได้แก่

1. ร่างกาย มัคคุเทศก์ควรให้ความสนใจ
และเอาใจใส่ต่อร่างกายเป็นอันดับแรก โดย

พิจารณาที่จะทำให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความสบายตา
แจ่มใส และอารมณ์ มีจุดสำคัญ ๆ ในร่างกายที่ต้อง
คำนึงถึง คือ

1.1 ผม ไม่ปล่อยให้ยุ่งเหยิง
แต่ควรดูแลให้สะอาด และมองดูเรียบร้อย
ทั้งนี้ มิได้หมายถึงการตกแต่งที่ต้อง
สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย

1.2 หน้าตา แจ่มใส ไม่อยู่ยี่ หรือ
ง่วงเหงาหาวนอน

1.3 หู จมูก ฟัน ควรดูแล
ทำความสะอาดให้เรียบร้อยตั้งแต่
ก่อนจะออกจากบ้าน การแคะหู จมูก
ฟันในที่สาธารณะหรือต่อหน้าบุคคลอื่น
เป็นมารยาทที่ไม่สุภาพ ไม่ควรปฏิบัติ

1.4 เล็บ ตัดให้อยู่ในสภาพที่
เหมาะสมทั้งเล็บมือและเล็บเท้า ถ้าจะ
ไว้ยาวก็ควรคำนึงถึงความสะอาด
การแคะเล็บในที่สาธารณะก็เป็นมารยาท
ไม่ควรทำอีกเช่นเดียวกัน

2. การแต่งกาย ควรได้รับการดูแลเอาใจ
ใส่ โดยคำนึงถึงความสะอาดเรียบร้อย และ
เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ

2.1 เสื้อ กระโปรง หรือกางเกง
ควรให้อยู่ในสภาพที่ควรจะเป็น ทั้งรูปร่าง
ลักษณะ และสีสันทัน นอกจากความสะอาด
เรียบร้อยแล้ว ควรคำนึงถึงกาลเทศะ
ในการใช้เสื้อผ้าชุดนั้นๆ ด้วย สำหรับ
เสื้อผ้าที่มีกระดุม จะต้องตรวจดูให้ครบ
ตามจำนวน ถ้าเสื้อผ้ามีสิ่งผิดปกติ เช่น
มีคราบเหงื่อไคล รอยขาด รุโหว่

ชิปแตก ฯลฯ ควรปรับปรุงแก้ไขให้อยู่ในสภาพที่ดีก่อนที่จะนำมาใช้

2.2 รองเท้า ถุงเท้าต้องสะอาด ไม่ขาด หรือชำรุด และเหมาะสมกับโอกาส หรือสถานที่ที่จะใช้ด้วย การแต่งกายที่สะอาดเรียบร้อยและเหมาะสมกับกาลเทศะ นอกจากจะช่วยสร้างบุคลิกภาพที่ดีแล้ว ยังช่วยให้ผู้แต่งกายนั้นมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น และช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีได้อีกด้วยตรงข้ามหากแต่งกายไม่สะอาดเรียบร้อย และไม่เหมาะสมจะทำให้เกิดความฉับแปรแห่งอารมณ์ ทั้งแก่ผู้ที่แต่งกายและผู้ที่พบเห็น

3. การพูดจา ควรระมัดระวังเกี่ยวกับคำพูด น้ำเสียง ปฏิกริยาของผู้ฟัง ดังนี้

3.1 คำพูด ควรระมัดระวังการใช้ถ้อยคำให้สุภาพ เหมาะสม ไม่ใช่คำหยาบหรือคำที่มีความหมายสองแง่สองมุม

3.2 น้ำเสียง ไม่พูดห้วน ๆ ตวาดกระโชกโฮกฮาก ให้เน้นน้ำหนักเสียงหนักเบาให้เหมาะสม พูดให้ชัดถ้อยชัดคำ ไม่ซ้ำหรือเร็วจนเกินไป

3.3 ปฏิกริยาของผู้ฟัง ขณะพูด ควรสังเกตปฏิกริยาของผู้ฟังว่าสนใจหรือต้องการฟังมากน้อยเพียงใด มีผู้ใดต้องการซักถาม ไม่พูดสวนหรือแย้งพูดควรมีจังหวะจะโคนในการพูดให้เหมาะสม

4. กิริยามารยาท หมายถึง การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง และความประพฤติ จะต้องอยู่

ในอาการสำรวม เช่น ไม่ล้วง แคะ แกะ เกา คั่วก จิ้มร่างกายในที่ชุมชน และไม่กระทำการที่ควรกระทำในที่ลับไปกระทำในที่แจ้ง หากจำเป็นจริง ๆ ก็ควรกระทำให้นับเนียน เช่น การจาม การไอ หรือเมื่อเกิดอาการคัน ก็ควรหันความสนใจของผู้ที่อยู่รอบข้างไปที่อื่นเสียก่อน แล้วจึงแอบ ๆ ทำ

บุคลิกภาพภายในสำหรับมัดคุเทศก์ หมายถึง สิ่งที่มีมัดคุเทศก์แสดงออกจากความรู้สึกภายในหรือที่เรียกกันว่า “จรรยาบรรณของมัดคุเทศก์” ที่สำคัญมีดังนี้

1. มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพและหน้าที่ของมัดคุเทศก์ ต่อธุรกิจการท่องเที่ยว และต่อชื่อเสียงของประเทศชาติ
2. มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อนักท่องเที่ยว และทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
3. มีสติในการปฏิบัติหน้าที่การงาน
4. มีน้ำใจต่อนักท่องเที่ยว
5. มองโลกในแง่ดี และมีมนุษยสัมพันธ์
6. มีความรับผิดชอบในหน้าที่

จรรยาบรรณของมัดคุเทศก์ที่สำคัญดังกล่าวข้างต้นนี้ จะช่วยให้การปฏิบัติงานของมัดคุเทศก์สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่มีมัดคุเทศก์มักประสบคือ ปัญหาเฉพาะหน้าที่จะต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน ซึ่งมักจะเป็นปัญหาที่ไม่คาดคิดมาก่อน บ่อยครั้งปัญหาเกิดขึ้นก่อนที่มีมัดคุเทศก์ จะพบกับนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวปวดฟันขณะเดินทาง นักท่องเที่ยวทำฟันปลอมหาย นักท่องเที่ยวทำแว่นสายตาดกแตก ฯลฯ หากมัดคุเทศก์มีจรรยา

บรรณกีย่อมจะช่วยแก้ปัญหาให้สำเร็จได้โดยง่าย และเป็นผลดีแก่เจ้าของปัญหาอย่างแน่นอน

3. มีความรู้ดี

มัคคุเทศก์ต้องมีความรู้เรื่องสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปที่สำคัญของบริษัท เช่น การบริการ เส้นทางนำเที่ยว เบอร์โทรศัพท์ หรือแฟกซ์ สถานที่ติดต่อ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

2. ความรู้โดยรวมของประเทศไทย เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม การเมือง การปกครอง ศาสนา เทศกาลงานประเพณีที่สำคัญ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในแต่ละภาค

3. สถานที่ท่องเที่ยว ประเพณี วัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในท้องถิ่น สถานที่เที่ยว เบอร์โทรศัพท์ หรือแฟกซ์ สถานที่ติดต่อ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวท่องเที่ยวในท้องถิ่นทั้งที่เป็นธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคารบ้านเรือน วัด โบราณสถาน และผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เช่น เครื่องจักสาน ผ้าทอ งานแกะสลัก การแสดงของท้องถิ่น เช่น มโนราห์ ฟ้อนเล็บ ระบำชาวเขา เทศกาลและประเพณีต่าง ๆ เช่น ลอยกระทง สงกรานต์ บุญบั้งไฟ งานแห่เทียนพรรษา ฯลฯ

4. ขั้นตอนและวิธีการเข้าออกเมือง การเก็บภาษี การติดต่อกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง มัคคุเทศก์ต้องให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว และดูแลให้การติดต่อกับฝ่ายต่าง ๆ

ที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปอย่างราบรื่น

5. ต้องมีความรู้ในการใช้ภาษาต่างประเทศ มีทักษะในการพูด อ่าน และเขียน เป็นอย่างดี สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ สามารถพูดบรรยายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้

6. ต้องมีการประสานงานและความสัมพันธ์ที่ดีกับธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างราบรื่น และก่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวมากที่สุด เช่น การคมนาคมขนส่ง ที่พัก ร้านอาหาร ธุรกิจบันเทิง และร้านขายของที่ระลึก

4. มีความรักงาน

มัคคุเทศก์ต้องมีความภาคภูมิใจในอาชีพของตน มีใจรักในงานบริการ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ตั้งใจปฏิบัติงานให้มีคุณภาพมากที่สุด อดทนต่อปัญหา พยายามปรับปรุงแก้ไขในส่วนบกพร่องของตนเองและรักษามาตรฐานการทำงานที่ดีให้ได้ตลอดไป

5. มีศิลปะในการพูด

การพูดเป็นศาสตร์และศิลป์ หมายถึง การพูดมีกฎเกณฑ์สำหรับเรียนรู้และการปฏิบัติ ขณะเดียวกันก็อาศัยความสามารถเฉพาะตัวของผู้พูดด้วย มัคคุเทศก์ต้องมีการเตรียมตัวที่ดีสำหรับการอธิบาย การลำดับเนื้อหา ถ่ายทอดด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย รู้จักกาลเทศะ ควรพูดเรื่องใด เวลาใด ใช้ภาษาให้เหมาะสมกับเพศ วัย และสถานการณ์

มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด เพราะฉะนั้นผู้เรียนจึงควรจะได้เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดชอบ คุณลักษณะอันจำเป็นที่จะทำให้ชื่อเสียงของประเทศชาติเป็นที่รู้จักทั่วโลกและช่วยเพิ่มพูนจำนวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวในประเทศไทยได้มากขึ้น

อบรมยุวมัคคุเทศก์
โบราณสถานตุมปัง

วันที่ ๑๗-๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๐

อาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์